

Κείμενο Εργασίας Νο 30/2012

Η Ανθρωπιστική Κρίση στη Σομαλία Το Υπόβαθρο, οι Αιτίες, το Ευρύτερο Περιβάλλον

Τριαντάφυλλος Καρατράντος

Σεπτέμβριος 2012

Copyright © 2012

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Βασ. Σοφίας 49, 106 76 Αθήνα

Τηλ.: (+30) 210 7257110, Fax: (+30) 210 7257114, e-mail: eliamep@eliamep.gr

url: www.eliamep.gr

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Κείμενο Εργασίας Νο 30/2012

Η Ανθρωπιστική Κρίση στη Σομαλία Το Υπόβαθρο, οι Αιτίες, το Ευρύτερο Περιβάλλον

Τριαντάφυλλος Καρατράντος

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεων του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του ιδρύματος, του διοικητικού συμβουλίου του, της διεύθυνσης ή των κατά περίπτωση και καθ' οιονδήποτε τρόπο συνεργαζομένων φορέων.

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΛΩΝ ΕΛΙΑΜΕΠ**

Ζητήστε μας να σας ενημερώσουμε!

members.eliamep@eliamep.gr

Τηλ. 210 7257110

Εδώ θα βρείτε το [Δελτίο Εγγραφής](#)

Σύντομο Βιογραφικό

Ο [Τριαντάφυλλος Καρατράντος](#) είναι υποψήφιος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αιγαίου με θέμα «Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στη διεθνή ασφάλεια και ο ρόλος της Ε.Ε. στην αντιμετώπιση τους ως πρόκριμα ηγετικού ρόλου στο νέο περιβάλλον ασφαλείας». Έχει σπουδάσει Διεθνείς Σχέσεις και Οργανισμούς στο Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου και είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος στις Ευρωπαϊκές και Διεθνείς Σπουδές από το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Στα ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνονται η περιβαλλοντική και η ανθρώπινη ασφάλεια, η πολιτική προστασία, η θεωρία διεθνών σχέσεων, η περιβαλλοντική πολιτική της Ε.Ε. η Ελληνική εξωτερική πολιτική, η μελέτη των Μεσογειακών χωρών και η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας.

Περίληψη

Η Μεταψυχροπολεμική ανάγνωση των απειλών βρίσκει σε μεγάλο βαθμό την πρακτική της εφαρμογή στην περίπτωση της Αφρικής. Ψυχολογικές, πολιτισμικές, οικονομικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτικές πτυχές της ασφάλειας μπορούν να αποτελέσουν ένα αποτελεσματικό γνωσιακό αιτιολογικό των εσωτερικών συγκρούσεων στα Αφρικανικά κράτη. Το περιβάλλον ασφαλείας της Αφρικής, άλλωστε, είναι ίσως το πιο περίπλοκο παγκοσμίως.

Η καθημερινή εικόνα στην Αφρική έρχεται να επιβεβαιώσει με τον πιο δραματικό τρόπο την εικόνα της ακραίας ανασφάλειας: ο μισός πληθυσμός της ηπείρου ζει με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα, πάνω από μισό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού στερείται πρόσβασης σε περίθαλψη και υπηρεσίες υγείας, ενώ το ένα τρίτο των ανθρώπων πάσχει από υποσιτισμό, και ένα στα έξι παιδιά πεθαίνει πριν συμπληρώσει το πέμπτο έτος της ηλικίας του, με τον μέσο όρο ζωής των Αφρικανών να είναι μόλις 41 έτη.

Τις τελευταίες δεκαετίες, το Κέρασ της Αφρικής έγινε γνωστό ως μία από τις θερμότερες γεωγραφικά περιοχές εσωτερικών διενέξεων και διακρατικών συγκρούσεων. Οι μακροβιότεροι εμφύλιοι πόλεμοι της Αφρικής παρατηρούνται σε αυτήν την περιοχή. Τα κράτη βρίσκονται σε φάση έντονης αποσταθεροποίησης για χρόνια. Η Σομαλία αποτελεί την επιτομή για τους μελετητές των «αποτυχημένων κρατών», καθώς από το 1991 ουσιαστικά βρίσκεται χωρίς κεντρική κυβέρνηση, το μακροβιότερο διάστημα για χώρα στην μετά- αποικιακή περίοδο, παρ' όλες τις προσπάθειες από τη διεθνή κοινότητα και τους περιφερειακούς οργανισμούς.

Ο χαρακτήρας, αλλά και η ένταση της ένοπλης σύγκρουσης στη Σομαλία από το 1991 έως σήμερα περνάει από διάφορες κυκλικές φάσεις, από τις μεγάλης κλίμακας πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ ανταγωνιστικών φυλών, έως τις μικρότερης έντασης συγκρούσεις στο εσωτερικό των φυλών. Από το Φθινόπωρο του 2008 εγκαινιάστηκε ένας από τους χειρότερους κύκλους έντασης από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Σήμερα, η κατάσταση στη Σομαλία έχει φύγει από την λογική της εσωτερικής σύγκρουσης και της εθνικής ανασφάλειας. Βρίσκεται στο επίκεντρο της περιφερειακής ασφάλειας με την εξαγωγή των συγκρούσεων στο ευρύτερο Κέρασ, στο επίκεντρο της παγκόσμιας ασφάλειας, με τη Σομαλία να αποτελεί βάση τρομοκρατικών οργανώσεων και οργανωμένων εγκληματικών συνδικάτων, με κυρίαρχο ζήτημα την πειρατεία, και τέλος στο επίκεντρο της ανθρώπινης ασφάλειας, καθώς έχει μετεξελιχθεί σε ανθρωπιστική κρίση, με αιχμή του δόρατος της ανασφάλειας την επισιτιστική κρίση που κορυφώθηκε με τον πλέον δραματικό τρόπο πρόσφατα.

Λέξεις Κλειδιά

Σομαλία, Αφρική, Περιφερειακή Ασφάλεια, Ανθρωπιστική Κρίση, Ανθρώπινη Ανασφάλεια, Ασφάλεια Τροφίμων

Εισαγωγή

Όταν ασχοληθεί κάποιος με την κατάσταση στη Σομαλία, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή του Κέρατος της Αφρικής, θα του είναι δύσκολο να πιστέψει πως υπάρχει μία χώρα στην οποία δεν υπάρχει κυβέρνηση εδώ και 20 χρόνια. Πραγματικά, η περίπτωση της Σομαλίας αναδεικνύει με τον πιο σοκαριστικό τρόπο την άγνοια μας για μία σειρά ζητημάτων που εξελίσσονται στον κόσμο. Μία άγνοια που μπορεί κανείς να την αντιμετωπίσει και ως ασπίδα προστασίας από δυναμικές που αλλάζουν, από βεβαιότητες που καταρρέουν, από απειλές που αναδεικνύονται, όσο όμως και να κάνουμε πως δεν μας ενδιαφέρουν, δεν μπορούμε να τις παραβλέψουμε, αν δεν ασχοληθούμε μαζί τους δεν μπορούμε να τους ξεφύγουμε, κάποια στιγμή θα τις αντιμετωπίσουμε, και ίσως, αν δεν έχουμε προετοιμαστεί, όπως συμβαίνει σε πολλές από τις χώρες του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου, να μην μπορέσουμε καν να αντιδράσουμε.

Η ανθρωπιστική κρίση στη Σομαλία δεν είναι το αποτέλεσμα ακραίων καιρικών φαινομένων μερικών μηνών ή το πολύ ενός έτους και μόνο, είναι και αυτό, ειδικά στο ζήτημα της μεγιστοποίησης της απειλής και της διεύρυνσης της τρωτότητας, αλλά είναι περισσότερο, περίπλοκα και πιο δύσκολα αντιμετωπίσιμα τα αίτια της ακραίας ανθρωπίνης ανασφάλειας που βιώνουν οι ιδιώτες εκεί.

Η κρίση στο Κέρας της Αφρικής, με αιχμή της ανασφάλειας κυρίως τη Σομαλία και το Σουδάν, αποδεικνύει πως τα κράτη έχουν ακόμη ρόλο στην παγκόσμια σκηνή, ειδικά στον τομέα της ασφάλειας, διαφορετικό σίγουρα, περιορισμένο πιθανώς, αλλά έχουν. Η εικοσαετής ανυπαρξία των κρατικών δομών στη Σομαλία έδειξε πως ο ιδιώτης δεν έχει τη δυνατότητα να προστατευτεί από τις απειλές, ειδικά αν αυτές έχουν παγκόσμια φύση, από μόνος του, έδειξε όμως ακόμη πως και η διεθνής κοινότητα δεν έχει αναπτύξει σε αποτελεσματικό ακόμη βαθμό και τα μέσα, αλλά κυρίως και τα θέλω για να προστατέψει αυτή τον ιδιώτη, όταν το κράτος του δεν μπορεί ή δεν θέλει να το κάνει.

Υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις και πολλές θεωρίες, ορισμένες από τις οποίες θα αναλυθούν παρακάτω, για να προσεγγίσει κανείς το περίπλοκο ζήτημα της ανθρωπιστικής κρίσης στη Σομαλία, καμία όμως από αυτές δεν μπορεί να συμπυκνώσει την κατάσταση με πιο μεστό και εύστοχο τρόπο από έναν άνθρωπο που βίωσε την ανασφάλεια:

«Ήταν άσχημα, αλλά τα ζώα μας είχαν κάτι να φάνε. Τότε, υπήρχαν κέντρα συσσιτίων και άνθρωποι που είχαν έρθει να μας βοηθήσουν, έτσι μείναμε εκεί», έτσι περιγράφει ο Ali Maolim Hassan τις εμπειρίες του από τον λιμό του 1991. «Τώρα, μας παίρνουν τα ζώα μας με τη βία, όχι σύμφωνα με τους Ισλαμικούς κανόνες, αλλά γιατί έτσι το θέλουν», με αυτό τον τρόπο περιγράφει την εξοντωτική πολιτική των φανατικών Ισλαμιστών ο Ali, ενώ προσπαθεί να καταλάβει γιατί η Al-Shabab δεν αφήνει τη βοήθεια από το εξωτερικό να φτάσει σε αυτούς. Το τελευταίο που χρειαζόταν ο 46χρόνος Ali και η οικογένειά του ήταν η ξηρασία: «το φαγητό που φυλάγαμε στο αγρόκτημα το δώσαμε στα ζώα, όταν τελείωσε και αυτό άρχισαν να πεθαίνουν, τότε είπα, δεν υπάρχει φαγητό εδώ, πρέπει να φύγουμε». Έτσι ξεκίνησε για το στρατόπεδο περίθαλψης προσφύγων στην Κένυα, το οποίο είναι σήμερα η τρίτη μεγαλύτερη πόλη της χώρας. Εκεί συνάντησε τον 16χρονο Madahir Borow Mohamed, όποιος ρωτάει τον Mohamed αν θα γυρίσει στη Σομαλία παίρνει μία γρήγορη και κοφτή απάντηση: «όχι, λόγω της ξηρασίας και της Al-Shabab»¹.

¹ X. Rice- S. Torfinn, *Somalia famine refugees tell their stories*, guardian.co.uk, Friday 12 August 2011.

Οι Απειλές Ασφάλειας για την Αφρική

Η Μεταψυχροπολεμική ανάγνωση των απειλών βρίσκει σε μεγάλο βαθμό την πρακτική της εφαρμογή στην περίπτωση της Αφρικής. Ψυχολογικές, πολιτισμικές, οικονομικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτικές πτυχές της ασφάλειας μπορούν να αποτελέσουν ένα αποτελεσματικό γνωσιακό αιτιολογικό των εσωτερικών συγκρούσεων στα Αφρικανικά κράτη. Η κατάσταση αυτή δικαιολογεί απόλυτα τον όρο «ατύχημα ασφάλειας» (security hazard) που αποδίδει ο Hutchful στις περισσότερες χώρες της Αφρικής². Το περιβάλλον ασφαλείας της Αφρικής, άλλωστε, είναι ίσως το πιο περίπλοκο παγκοσμίως, καθώς είναι το αποτέλεσμα της αλληλεξάρτησης παγκόσμιων πιέσεων (δημογραφική έξαρση, ακραία αστικοποίηση, ενεργειακή ανασφάλεια, υποβάθμιση του περιβάλλοντος) και τοπικών λειτουργιών (ανυπαρξία δομών και οργάνωσης, θρησκευτικός ριζοσπαστισμός, σύγκρουση κράτους- πολίτη).

Η Μεταψυχροπολεμική Εξέλιξη της Ασφάλειας

Στη δεκαετία του '90, όλο και περισσότεροι μελετητές του κλάδου της ασφάλειας ασχολήθηκαν με τη διεύρυνση της έννοιας της ασφάλειας και με την νέα τυπολογία των απειλών. Έμφαση στις εσωτερικές έναντι των εξωτερικών απειλών, ο ακραίος εθνικισμός, η οικονομική υπανάπτυξη, τα περιβαλλοντικά ατυχήματα, ήταν μερικά από τα ζητήματα που μπήκαν στην agenda των απειλών. Η θέση για την πιο ουσιαστική διεύρυνση της ασφάλειας, πέρα από την απλή ενσωμάτωση στον τύπο των απειλών και μη παραδοσιακών στρατιωτικών ζητημάτων, έκανε την εμφάνιση της στη δεκαετία του '90 μέσω μίας νέας θεωρητικής προσέγγισης που ονομάστηκε «Σχολή της Κοπεγχάγης», και είχε αρχικά ως κύριους εκφραστές της τους Buzan και Waever. Η μεγάλη συνεισφορά τους ήταν πως έβαλαν με εμφατικό τρόπο για πρώτη φορά στη συζήτηση πως απειλές και τρωτότητες μπορούν να χαρακτηριστούν θέματα ασφάλειας, ακόμη και αν δεν απειλούν κράτη. Παράλληλα, ξεκίνησε και η διαδικασία εμπάθυνσης του Παραδείγματος της ασφάλειας που πραγματοποιήθηκε από τους πλουραλιστές και τους κοινωνικούς κονστрукτιβιστές. Η προσέγγιση της εμπάθυνσης εστίαζε στην έννοια της «ανθρώπινης ασφάλειας» και οι μελετητές της υποστηρίζουν ότι το κύριο αντικείμενο αναφοράς της ασφάλειας δεν πρέπει να είναι το κράτος ή ορισμένες υπό-κρατικές ομάδες, αλλά ο ιδιώτης από τον οποίο αποτελούνται όλοι οι θεσμοί και οι ομάδες.

Για πολλούς η Αφρική θεωρείται η πλέον ανασφαλής γεωγραφική περιοχή παγκοσμίως. Σύμφωνα με το Failed States Index, 7-8 Αφρικανικές χώρες βρίσκονται σταθερά ανάμεσα στις 10 πιο «αποτυχημένες» παγκοσμίως (Σουδάν, Σομαλία, Ζιμπάμπουε, Τσαντ, Ακτή Ελεφαντοστού, Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία κτλ). Αντίστοιχη εικόνα προκύπτει και από το Freedom House, σύμφωνα με τις εκθέσεις του οποίου στην Αφρική βρίσκονται 8 από τα 20 πιο καταπιεστικά καθεστώτα του κόσμου (Ακτή Ελεφαντοστού, Γουινέα, Ερυθραία, Λιβύη, Σουαζιλάνδη, Σομαλία, Σουδάν, Ζιμπάμπουε). Ενώ, σύμφωνα με το UNDP, στην ήπειρο βρίσκονται 35 από τις πλέον υποανάπτυκτες χώρες. Η καθημερινή εικόνα στην Αφρική έρχεται να επιβεβαιώσει με τον πιο δραματικό τρόπο αυτά τα στοιχεία, ο μισός πληθυσμός της ηπείρου ζει με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα, πάνω από μισό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού στερείται πρόσβασης σε περίθαλψη και υπηρεσίες υγείας, ενώ το ένα τρίτο των ανθρώπων πάσχει από υποσιτισμό, και ένα στα έξι παιδιά πεθαίνει πριν συμπληρώσει το πέμπτο έτος της ηλικίας του, με το μέσο όρο

² E. Hutchful, 1998, "Africa: Rethinking Security", *African Journal of Political Science*, Vol 3, No. 1.

ζωής των Αφρικανών να είναι μόλις 41 έτη.

Σύμφωνα με τον Paul Williams, οι κύριες απειλές ασφάλειας για την Αφρική μπορούν να ενταχθούν σε τρεις ευρείες κατηγορίες: α) βία, β) προβλήματα υγείας και γ) υποβάθμιση του περιβάλλοντος³.

Βία

Η βία βρίσκεται στο επίκεντρο της agenda των απειλών στην Αφρική. Οι περισσότεροι Αφρικανοί έρχονται αντιμέτωποι με την απειλή και τη χρήση βίας καθημερινά. Οι πολύπλοκες δυναμικές της βίας στην Αφρική δεν μπορούν να γίνουν αντιληπτές, εάν προσπαθήσουμε να τις αναλύσουμε μέσα από το παραδοσιακό πλέγμα της ένοπλης βίας μεταξύ των κρατών. Ουσιαστικά, στην ήπειρο παρατηρείται ένα σπινάλ βίας τα ελατήρια του οποίου εκτείνονται από την οικογενειακή βία, στο εσωτερικό και διακρατικό έγκλημα, στις ένοπλες συμμορίες, στους πολεμάρχους, αλλά και στις πιο παραδοσιακές μορφές ένοπλων συγκρούσεων, όπως είναι οι εμφύλιοι πόλεμοι και οι διακρατικές.

Προβλήματα Υγείας

Η δεύτερη δέσμη απειλών προέρχεται από το μεγάλο ποσοστό των Αφρικανών που δεν έχει επαρκή πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, ειδικά σε αυτές που απαιτούνται για την αντιμετώπιση επιδημιών, κυρίως του ιού HIV/AIDS, της ελονοσίας και της φυματίωσης. Το βάρος από τη διεθνή κοινότητα έχει πέσει στον ιό HIV/AIDS, ο οποίος είναι μία από τις κύριες αιτίες θανάτου ανθρώπων στην Αφρικανική ήπειρο, με το ποσοστό των Αφρικανών που έχουν προσβληθεί να είναι μεγαλύτερο από το 50% του συνολικά νοσούντος πληθυσμού παγκοσμίως και να ξεπερνά τα 25 εκατομμύρια, ενώ τα περισσότερα κρούσματα παρουσιάζονται στις ηλικίες 15-49 ετών. Παρόλα αυτά, ο ιός HIV/AIDS δεν είναι η μόνη θανατηφόρα επιδημία που αντιμετωπίζει η Αφρική. Η ελονοσία και η φυματίωση αποτελούν εξίσου σημαντικές απειλές για την υγεία, με την ελονοσία να παραμένει ο μεγαλύτερος δολοφόνος της ηπείρου, καθώς υπολογίζεται ότι περίπου 3.000 άνθρωποι, κυρίως παιδιά, πεθαίνουν από αυτή την αρρώστια καθημερινά. Συγχρόνως, δεν λείπουν και οι έκτακτες επιδημίες, όπως αυτή της χολέρας το 2006 στη Δυτική Αφρική με 63.000 κρούσματα και 1.000 νεκρούς.

³ P. Williams, 2007, "Thinking about Security in Africa", *International Affairs*, Vol. 83. No. 6.

Σχήμα 1: Οι Συνιστώσες της Ανθρώπινης Ασφάλειας

Υποβάθμιση του Περιβάλλοντος

Το ίδιο το περιβάλλον, πλέον, απειλεί την ανθρώπινη ασφάλεια στην Αφρική. Η παρατεταμένη καταστροφή των οικοσυστημάτων και η ανικανότητα των ανθρώπων να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις περιβαλλοντικών διαδικασιών, όπως την κλιματική αλλαγή, την εκδάσωση, την ερημοποίηση και την υποβάθμιση του εδάφους, σε συνδυασμό με την εντεινόμενη μείωση του διαθέσιμου νερού και την σπανιότητα των τροφών, συνθέτουν ένα εκρηκτικό μίγμα απειλών. Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, η οποία συνδέεται με τη δημογραφική έξαρση και την οξεία φτώχεια στην περιοχή, σε πολλές περιπτώσεις γίνεται η κυρίαρχη απειλή ασφάλειας. Τα δεδομένα σχετικά με την εκδάσωση, τα διαθέσιμα του νερού και την σπανιότητα των τροφίμων βρίσκονται σε σημείο συναγερμού. Η Αφρική βρίσκεται δεύτερη στη λίστα των περιοχών που υπόκεινται στη μεγαλύτερη εκδάσωση, μετά την Νότια Αμερική, και χάνει περίπου 4 εκατομμύρια εκτάρια δάσους ετησίως. Οι προβλέψεις του UNDP για τον ρυθμό μείωσης του διαθέσιμου καθαρού νερού στην Αφρική, ειδικότερα στην υπό-Σαχάρα, οξύνονται αρνητικά από το 2015, ενώ η ξηρασία αποτελεί ενδημικό πλέον χαρακτηριστικό για την περιοχή του Σάχελ, την Ανατολική, αλλά και τη Νότια Αφρική.

Δημιουργία Κρατών και Ασφάλεια στον Τρίτο Κόσμο

Όπως είναι εύλογο, αρκετοί αναλυτές εκλαμβάνουν τις εσωτερικές απειλές ασφαλείας, κυρίαρχες στα κράτη της Αφρικανικής ηπείρου, απλώς ως αποτέλεσμα της «αποτυχίας» τους. Όμως, η φύση των προβλημάτων ασφαλείας στην Αφρική, αλλά και γενικότερα στις χώρες του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου, δεν θα πρέπει να προσδιορίζεται με έναν τόσο περιοριστικό τρόπο. Οι απειλές ασφαλείας που αντιμετωπίζει μία χώρα έχουν άμεση συνάφεια με τον τρόπο που αυτή έχει δομηθεί.

Σύμφωνα με τους Wendt και Barnett, η «δόμηση κρατών» (state formation) είναι η δημιουργία θεσμών για τον έλεγχο του εδάφους, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο μία συμμαχία κοινωνικών συμφερόντων επιτυγχάνει την κατάληψη της κρατικής εξουσίας και την διεθνή

αναγνώριση έναντι μίας άλλης⁴. Ο διαφορετικός τρόπος με τον οποίο έχουν δομηθεί τα κράτη στη Δύση και στον Τρίτο Κόσμο εξηγεί σε μεγάλο βαθμό και τη διαφορετική φύση των απειλών για την εθνική τους ασφάλεια. Στη Δύση, ιδιαίτερα μέχρι και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι απειλές στην πλειονότητα τους θεωρούνταν εξωτερικές και οφείλονταν στον άναρχο ανταγωνισμό εθνικών κρατών στο πλαίσιο ενός συστήματος ισχύος που χαρακτηρίζεται από διλήμματα ασφάλειας. Αντιθέτως, η δυναμική διαμόρφωσης των κρατών στον Τρίτο Κόσμο γέρνει την πλάστιγγα προς την εσωτερική ανασφάλεια. Σε αυτήν την περίπτωση, το εξωτερικό περιβάλλον δεν εκλαμβάνεται ως πεδίο αντιπαράθεσης δυναμικών ισχύος, αλλά ως ένα παράθυρο ευκαιρίας για κυβερνώσες elites, οι οποίες στερούνται εσωτερικής πολιτικής νομιμοποίησης, για την απόκτηση υποστήριξης και την αντιμετώπιση των εσωτερικών απειλών ασφαλείας.

Η διαφορετική διαδικασία δόμησης κρατών σε Δύση και Τρίτο κόσμο οφείλεται κυρίως στον εξαρτημένο τρόπο, πολιτικά και οικονομικά, με τον οποίο είναι συνδεδεμένες οι χώρες αυτές, είτε με μεγάλες δυνάμεις ειδικά, είτε με το παγκόσμιο σύστημα ισχύος συνολικά⁵. Αυτή η εξάρτηση καθορίζει σε θεμελιακό βαθμό την ταυτότητα της ασφάλειας στον Τρίτο Κόσμο⁶ με δύο τρόπους:

Η εξάρτηση από την παγκόσμια οικονομία δημιουργεί αδύναμα καθεστώτα στα οποία οι πολίτες λογίζονται ως εσωτερική απειλή

Η εξάρτηση από εξωτερικές παροχές ασφάλειας (security providers) δημιουργεί κυβερνώσες elites που λειτουργούν ως εξωτερικοί πάτρωνες και αδιαφορούν για την εσωτερική πολιτική νομιμοποίηση τους.

Αυτή η διαδικασία έχει τις ρίζες της στην περίοδο της αποικιοποίησης και στο πρότυπο του αποικιακού κράτους⁷. Η διείσδυση του ξένου κεφαλαίου στους οικονομικούς τομείς του αποικιακού κράτους, η οποία επιτυγχάνονταν μέσα από την ενίσχυση και την χρησιμοποίηση τοπικών elites, καλλιέργησε την κουλτούρα εξάρτησης από τον εξωτερικό παράγοντα, ενώ παράλληλα διέρρηξε σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις με τον μαζικό πληθυσμό των κρατών. Παράλληλα, σε αυτήν την εμπειρία οφείλεται και η διαδικασία ασφαλειοποίησης (securitization process) των χωρών του Τρίτου Κόσμου. Οι αποικιακοί στρατιωτικοί σχηματισμοί, οι οποίοι τις περισσότερες φορές προέρχονταν από τον εξοπλισμό εθνικών μειονοτήτων και κοινωνικών ομάδων, είχαν ως βασική προτεραιότητα την διατήρηση της εσωτερικής ασφάλειας του καθεστώτος, η οποία -λόγω της έλλειψης πολιτικής νομιμοποίησης- επιτυχανόταν με την απειλή ή την χρήση ένοπλης βίας.

Η ίδια η διαδικασία από-αποικιοποίησης στον Τρίτο Κόσμο διατήρησε τη λογική της εξαρτημένης δομής. Λίγα κράτη κέρδισαν την ανεξαρτησία τους μέσα από την ένοπλη κινητοποίηση πλατιών μαζών και, όπου έγινε αυτό, οι δομές του αποικιακού κράτους έσπασαν προς όφελος των πολιτών⁸, στις περισσότερες όμως περιπτώσεις η διαδικασία από-αποικιοποίησης είχε την μορφή της «αλλαγής φρουράς» με την παράδοση της εξουσίας στις τοπικές elites, που λειτουργούσαν ήδη στο πλαίσιο της αποικιακής δομής επηρεάζοντας άμεσα με αυτόν τον τρόπο την ταυτότητα εθνικής ασφάλειας στις εν λόγω χώρες: Ελάχιστοι πολίτες ωφελούνται από την οικονομική και πολιτική τάξη των πραγμάτων, με αποτέλεσμα να λογίζονται ως «δυναμικές απειλές», ενώ από την άλλη πλευρά οι κυβερνώσες elites στήριζαν την εξουσία τους στην εξωτερική οικονομική και στρατιωτική βοήθεια και όχι στην πολιτική

⁴ A. Wendt- M. Barnett, 1993, "Dependent State Formation and Third World Militarization", *Review of International Studies*, Vol. 19, pp. 321- 347.

⁵ W. Thompson (ed.), 1983, *Contending Approaches to World System Analysis*, Beverly Hills, SAGE Publications.

⁶ C. Tilly, 1992, *Coercion- Capital and European States*, Cambridge- Oxford, Blackwell Publishers.

⁷ C. Young, 1988, "The Colonial State and the Post- Colonial Crisis", in D. Rothchild- N. Chazan (eds.), *The Precarious Balance: State and Society in Africa*, London, Boulder Publications, pp. 25-66

⁸ R. Jackson- C. Rosberg, 1982, "Why Africa's Weak States Persist", *World Politics*, Vol. 32, pp. 1-24 και J. Herbst, 1990, "War and State in Africa", *International Security*, Vol. 14, pp. 117- 139.

νομιμοποίηση μέσα από την συμμετοχή των πολιτών⁹.

Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας δημιουργίας καθεστώτων εξαρτημένων, υλικά και ιδεολογικά, από την εξωτερική βοήθεια για την σταθερότητά τους τοποθετεί αυτόματα στην κατηγορία των απειλών τις αντίπαλες κοινωνικές ομάδες που διεκδικούν την εξουσία και μαζί με αυτές και το σύνολο του πληθυσμού που αντιτίθεται στην διακυβέρνηση. Με αυτόν, όμως, τον τρόπο προκαλείται μία αντίδραση που χαρακτηρίζει την λειτουργία της ασφάλειας στον Τρίτο Κόσμο και κυρίως στην Αφρική. Από τις περιθωριοποιημένες αυτές ομάδες το κράτος αντιμετωπίζεται πλέον ως απειλή, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος ανασφάλειας και από-νομιμοποίησης σε δύο επίπεδα, που τροφοδοτεί τις αέναες ένοπλες εσωτερικές συγκρούσεις¹⁰, ενώ και η ίδια η έννοια της ασφάλειας διαφέρει σχετικά με τη Δύση, καθώς η έμφαση δίνεται στην τάξη και όχι στην δικαιοσύνη (order over justice)¹¹.

Το Κέρας της Ανασφάλειας

Τις τελευταίες δεκαετίες, το Κέρας της Αφρικής έγινε γνωστό ως μία από τις θερμότερες γεωγραφικά περιοχές εσωτερικών διενέξεων και διακρατικών συγκρούσεων. Οι μακροβιότεροι εμφύλιοι πόλεμοι της Αφρικής παρατηρούνται σε αυτήν την περιοχή. Τα κράτη βρίσκονται σε φάση έντονης αποσταθεροποίησης για χρόνια, ειδικά μετά την εμφάνιση της Ερυθραίας και τη μη ύπαρξη αναγνωρισμένης κυβέρνησης στη Σομαλία, και σε διαρκή ρευστότητα, επιλέγοντας έτσι τις συγκρούσεις, για να πλήξουν την σταθερότητα των άλλων και να αυξήσουν την δική τους κυριαρχία¹².

Ο τύπος των κυβερνήσεων, που συγκροτήθηκαν στο Κέρας της Αφρικής, για να καλύψουν το κενό εξουσίας που άφησε η αποχώρηση των Μεγάλων Δυνάμεων από την περιοχή, είναι το σημείο έναρξης για να προσεγγίσει κάποιος το σπινάλ των συγκρούσεων που προκαλούνται από την πολιτική αστάθεια. Οι περισσότερες από τις κυβερνήσεις που σχηματίστηκαν επέλεξαν μία πολιτική εθνικής ενοποίησης η οποία στηρίχθηκε σε μεγάλο ποσοστό στην επιλογή της πολιτισμικής ομογενοποίησης, χωρίς να υπάρξουν προβλέψεις για τις πολιτισμικές διαφορές στο εσωτερικό των χωρών, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την Αιθιοπία και το Σουδάν. Άλλες, όπως η Σομαλία επένδυσαν στην πολιτική της ανάκτησης των χαμένων πατρίδων, με αποτέλεσμα τη δημιουργία σομαλικών εθνικιστικών κινήματων στο Τζιμπουτί, στην Αιθιοπία και στην Κένυα¹³.

Οι συγκρούσεις στην περιοχή εμφανίζουν κοινά χαρακτηριστικά. Οι περισσότερες έχουν τις ρίζες τους στην οικονομική υπανάπτυξη, στα περιβαλλοντικά ατυχήματα, στα καταπιεστικά πολιτικά συστήματα και στον ανταγωνισμό για τον έλεγχο των φυσικών πόρων και των εξωτερικών συνόρων. Η περιοχή έχει μνήμες διακρατικών συγκρούσεων με πλέον πρόσφατη τη σύγκρουση Ερυθραίας και Αιθιοπίας που ξέσπασε το 1998¹⁴. Οι εσωτερικές συγκρούσεις από την άλλη πλευρά, είναι περισσότερες, κυρίως στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, και έχουν έντονες διασυνοριακές συνδέσεις.

Πολλά έχουν γραφεί για τις ενδοκρατικές συγκρούσεις στο Κέρας της Αφρικής, ειδικότερα για την ένοπλη βία και τα αποτελέσματα της, η έμφαση όμως θα πρέπει να δίνεται στους παράγοντες που προκαλούν αυτές τις συγκρούσεις, κυρίως δε στις αιτίες που καθιστούν τους πολίτες απειλή για τα καθεστώτα, και το κράτος απειλή για τους πολίτες. Ο βασικότερος

⁹ J. Saul, 1983, "The State in Post- Colonial Societies", in D. Held (ed.), *States and Societies*, New York, New York University Press, pp. 457-475.

¹⁰ M. Ayoob, 1995, *The Third World security predicament: state making, regional conflict and the international system*, Boulder: Lynne Rienner.

¹¹ P. King, *The Ideology of Order. A Comparative Analysis of Jean Bodin and Thomas Hobbes*. London, Routledge, 1999.

¹² R. Sharano- B. Mesfin, 2011, *Regional Security in the Post- Cold War Horn of Africa*, Institute for Security Studies, Monograph 178.

¹³ S. Wasara, 2002, "Conflict and State Security in the Horn of Africa. Militarization of Civilian Groups", *African Journal of Political Science*, Vol. 7, No. 2

¹⁴ J. Abbink, 2003, "Ethiopia- Eritrea: Proxy Wars and Prospects of Peace in the Horn of Africa", *Journal of Contemporary African Studies*, Vol. 21, No. 3.

παράγοντας είναι η πολιτική και οικονομική περιθωριοποίηση ολόκληρων περιοχών. Οι κυβερνητικές επιλογές, που στηρίζονται στην οικονομική ευημερία αυτών που κατέχουν την εξουσία, υποβαθμίζουν την δυνατότητα επιβίωσης των πολιτών. Οι κυβερνήσεις αγνοούν τα δημόσια αιτήματα για την παροχή των βασικών αγαθών διαβίωσης και κλείνουν κάθε παράθυρο διαλόγου με τις κοινωνίες των χωρών τους. Η εφαρμογή αυτών των πολιτικών στην πλειονότητα των περιπτώσεων γίνεται με τη χρήση βίας, με αποτέλεσμα αρκετοί πολίτες, ακόμη και ολόκληρες κοινωνίες, να οδηγούνται σε ένοπλες επαναστατικές ομάδες, οι οποίες αντιλαμβάνονται τη χρήση βίας ως τη μόνη επιλογή τους. Οι Κυβερνήσεις των Siad Barre, Mengistu και Nimeiri είναι τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα αυταρχικότητας που οδήγησαν στη δημιουργία ένοπλων κινημάτων στο Κέρας της Αφρικής¹⁵.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας είναι η διασυνωριακή εθνική σύνθεση των κρατών της περιοχής. Τα περισσότερα κράτη δεν αποτελούνται από ομογενοποιημένες εθνικές ομάδες, αλλά από διάφορες εθνικές ομάδες, οι οποίες δεν έχουν έναν συγκεκριμένο πυρήνα και βρίσκονται διάσπαρτες ανάμεσα στα κράτη¹⁶. Το αποτέλεσμα αυτής της διασποράς είναι η διασυνωριακή διεθνοποίηση των συγκρούσεων, η οποία διαμορφώνει εσωτερικές- εξωτερικές δυναμικές συγκρούσεων και υποστηρίζεται από την συμμετοχή εθνικών μισθοφορικών στρατών στους εμφυλίους πολέμους¹⁷.

Το αποτέλεσμα της πολιτικής αστάθειας που τροφοδοτεί συνεχώς την ένοπλη βία είναι η εξασθένιση των συνόρων. Υπάρχουν σύνδεσμοι των εσωτερικών ενόπλων συγκρούσεων και των διακρατικών πολέμων από τη μία πλευρά με τις ληστρικές ένοπλες επιθέσεις από την άλλη. Η περιοχή έχει ένα ταραγμένο ιστορικό ζωοκλοπών και άλλων μορφών διασυνωριακής ένοπλης ληστείας. Οι ένοπλες συγκρούσεις έχουν μετατρέψει τη φύση των ζωοκλοπών σε ένοπλες εκστρατείες εντός, αλλά και πέρα των εθνικών συνόρων¹⁸.

Οι αυταρχικές κυβερνητικές πολιτικές από τη μία πλευρά και η αδυναμία προστασίας των εθνικών συνόρων από την άλλη έχουν καλλιεργήσει στους πολίτες την κουλτούρα να αντιμετωπίζουν το κράτος ως απειλή για την ίδια τους την ύπαρξη. Η υποχώρηση του ρόλου του κράτους ως εγγυητή της ασφάλειας στις χώρες της περιοχής έχει σοβαρές επιπλοκές στην ανθρώπινη ασφάλεια. Με αποτέλεσμα, οι χώρες του Κέρατος να είναι περισσότερο ευάλωτες σε ενδοκρατικές συγκρούσεις παρά σε διασυνωριακές προκλήσεις. Η περιπλοκότητα αυτή της ανασφάλειας έχει ως αποτέλεσμα τη στρατικοποίηση των πολιτών και τη συμμετοχή τους σε συγκρούσεις μεταξύ κρατών, αλλά και ένοπλων πολιτικών κινημάτων.

Το αποτέλεσμα της ενεργούς συμμετοχής των πολιτών σε ένοπλες συγκρούσεις είναι ο κατακερματισμός των κοινωνικών δομών και των θεσμών. Νέες πηγές εξουσίας προκύπτουν μέσα από τη βία, με τους πολεμάρχους να αντικαθιστούν τις κυβερνήσεις. Σε οικογενειακό επίπεδο, το αποτέλεσμα των συγκρούσεων είναι η διάσπαση των οικογενειακών δεσμών¹⁹. Τα ψυχολογικά τραύματα στις εγκαταλειμμένες γυναίκες και τα παιδιά, η επιτακτική στρατολόγηση παιδιών, αλλά και η σεξουαλική κακοποίηση κοριτσιών και γυναικών, εντείνουν την ανασφάλεια σε ανθρώπινο επίπεδο στο Κέρας.

¹⁵ J. Nyuot Yoh, 2003, "Peace Processes and Conflict Resolution in the Horn of Africa", *African Security Review*, Vol. 12, No. 3.

¹⁶ Οι Beja βρίσκονται στην Ερυθραία και στο Σουδάν, οι Anuaks και οι Nuers βρίσκονται στην Αιθιοπία και στο Σουδάν, ενώ οι Acholi, Madi, Kakwa και Kaliko στο Σουδάν και στην Ουγκάντα.

¹⁷ M. Kornprobst, 2002, "The Management of Border Disputes in African Regional Subsystems. Comparing West Africa and the Horn of Africa", *Journal of Modern African Studies*, Vol. 40, No. 3.

¹⁸ N. Mburu, 1999, "Contemporary Banditry in the Horn of Africa: Causes, History and Political Implications", *Nordic Journal of African Studies*, Vol. 8, No. 2.

¹⁹ R. Marshal, 2007, "Warlordism and Terrorism. How to Obscure an Already Confusing Crisis? The Case of Somalia", *International Affairs*, Vol. 83, No. 6.

Σομαλία: Ένα Κράτος χωρίς Κράτος

Η Σομαλία αποτελεί την επιτομή για τους μελετητές των «αποτυχημένων κρατών»²⁰, καθώς από το 1991 ουσιαστικά βρίσκεται χωρίς κεντρική κυβέρνηση, το μακροβιότερο διάστημα για χώρα στην μετά- αποικιακή περίοδο, ενώ όλες οι προσπάθειες από τη διεθνή κοινότητα και τους περιφερειακούς οργανισμούς, είτε με τη μορφή στρατιωτικών επεμβάσεων, είτε με τη μορφή ειρηνευτικών πρωτοβουλιών από τον ΟΗΕ, έχουν αποτύχει. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι λογικό το σύνολο των προσεγγίσεων στην κατάσταση στη Σομαλία να εστιάζει στην κατάρρευση του κράτους από το 1991 και μετά. Μία πιο προσεκτική, όμως, ματιά στην ιστορία της Σομαλίας και στον τρόπο που δημιουργήθηκε και θεμελιώθηκε το ανεξάρτητο κράτος μας δείχνει πως η σταθερότητα έλειπε από τη Σομαλία πολύ πριν το κραχ του 1991, και ότι το κράτος είχε δείξει σημάδια κατάρρευσης ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '80²¹.

Η Ηνωμένη Δημοκρατία της Σομαλίας, η οποία δημιουργήθηκε από την ένωση περιοχών που ελέγχονταν από τη Μεγάλη Βρετανία και την Ιταλία, έγινε ανεξάρτητη το 1960. Τα πρώτα χρόνια της ανεξάρτητης ζωής της σημαδεύτηκαν από τις συνοριακές διαμάχες με την Αιθιοπία και την Κένυα και από τον ανταγωνισμό των φυλών για την πολιτική κυριαρχία²². Από το 1969 έως το 1991 η Σομαλία διοικούνταν από τον Mohammed Said Barre, ο οποίος αντικατέστησε με πραξικόπημα τον δολοφονηθέντα εκλεγμένο πρόεδρο Abdi Rashid Ali Shermake. Ουσιαστικά, το 1969 άρχισε να δημιουργείται η μορφή κρατικής οργάνωσης της Σομαλίας, η οποία αποτέλεσε την επιτομή της υπόθεσης εργασίας των Wendt και Barnett για την δόμηση των κρατών στον Τρίτο Κόσμο. Ο Siad Barre δημιούργησε ένα κράτος κακέκτυπο των αποικιακών δομών, το οποίο είχε δύο βασικούς άξονες: α) τον καλλιεργούμενο ανταγωνισμό μεταξύ των φυλών ("clan-katuga") και β) την κατασπατάληση της εξωτερικής βοήθειας για την θεμελίωση του καθεστώτος. Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα κράτος που έμοιαζε με «κάστρο χτισμένο στην άμμο»²³, με τις κρατικές λειτουργίες να βρίσκονται σε καθεστώς ατροφίας ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '80²⁴. Ένα κράτος, το οποίο μετά το πάγωμα της εξωτερικής βοήθειας με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ήταν ανίκανο να επιτελέσει ακόμη και τις βασικές του λειτουργίες, με αποτέλεσμα να καταρρεύσει.

Η αυταρκική καταπίεση του καθεστώτος, η τακτική του «διαίρει και βασίλευε» με τις φυλές και η δημιουργία ενός συστήματος πατρωνίας της οικονομίας μέσα από την οικειοποίηση της εξωτερικής βοήθειας προκάλεσαν τραύματα στον πληθυσμό και καλλιέργησαν την αντίληψη του κράτους- εχθρού, η οποία ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο από την κλιμάκωση της βίας και

²⁰ Για αρκετούς μελετητές, αλλά και για μία σειρά διεθνών οργανισμών, αλλά και Κυβερνήσεων, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτήν των ΗΠΑ με το Δόγμα Bush, τα «αποτυχημένα κράτη» (Failed States) αποτελούν το σημαντικότερο ζήτημα ασφάλειας, κυρίως στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Τα «αποτυχημένα κράτη» δεν εκλαμβάνονται απλώς ως απειλές για τον εαυτό τους και τους πολίτες τους, αλλά και ως γενεσιουργές αιτίες εξαγωγής αστάθειας σε άλλες περιοχές, κυρίως μέσω της περιφερειακής διασποράς ανασφάλειας και της ενίσχυσης των παγκόσμιων δικτύων τρομοκρατίας. Αυτή η οπτική, της ύπαρξης οργανωμένου και κυρίαρχου κράτους ως προαπαιτούμενου ασφάλειας, σταθερότητας και ειρήνης, ανάγεται στην Δυτική πολιτική φιλοσοφία και στο επιχειρήμα του Hobbes για τα εθνικά κυρίαρχα κράτη. Thomas Hobbes, (1996), *Leviathan*, Cambridge, Cambridge University Press, σελ. 144-145.

²¹ T. Hagmann- M. Hohene, 2009, "Failures of the State Failure Debate: Evidence from the Somali Territories", *Journal of International Development*, Vol. 21.

²² Η βασική κοινωνική μονάδα οργάνωσης στη Σομαλία είναι η φυλή. Πρόκειται για δομημένες πατριαρχικές φυλές, οι οποίες έλκουν στις περισσότερες περιπτώσεις την γενεαλογία τους από κάποιο ιστορικό πρόσωπο. Οι κεντρικές φυλές, στις οποίες ανήκει περίπου το 75% των Σομαλών, είναι έξι: Digil, Dir, Rahanwein, Darod, Hawiya, Ishaak. Η πιο ισχυρή είναι η φυλή Darod.

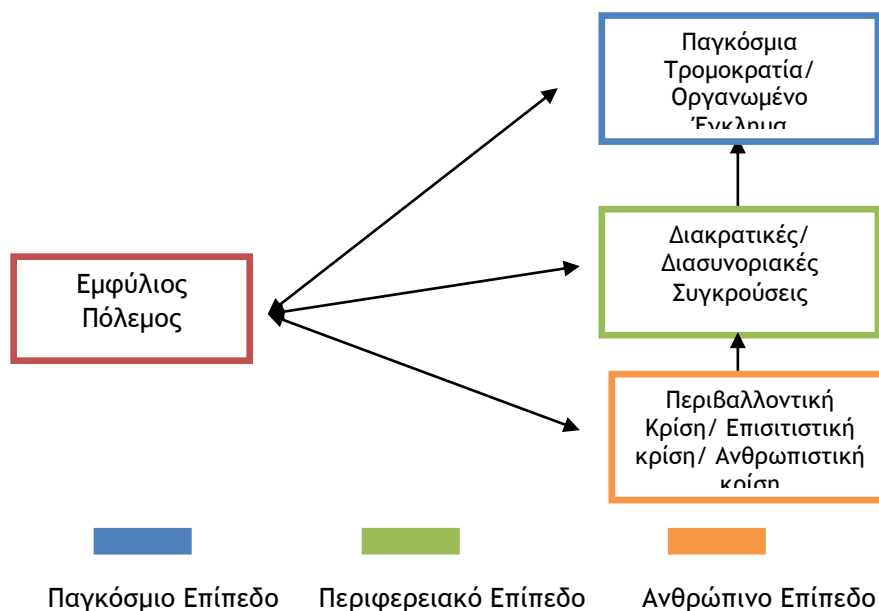
²³ Ken Menkhous, 2007, «Governance without Government in Somalia», *International Security*, Vol. 31, No. 3, σελ. 80

²⁴ Το κράτος είχε αρχίσει να υποχωρεί ήδη από την μετέπειτα του καταστροφικού πολέμου με την Αιθιοπία το 1977-1978. Κλιμακούμενες συγκρούσεις φυλών, υψηλά επίπεδα διαφθοράς, χαμηλά επίπεδα μισθών, κατάρρευση του συστήματος δημόσιας εκπαίδευσης, υποχώρηση της κρατικής οικονομίας που στηρίζονται σε κρατικά αγροκτήματα και εργοστάσια, προσαρμογή της δημόσιας διοίκησης στις επιταγές του καθεστώτος, κατασπατάληση και διασπάθιση της εξωτερικής βοήθειας, ήταν τα χαρακτηριστικά του βαριά νοσούντος κράτους της Σομαλίας

τον εμφύλιο πόλεμο που οδήγησε στην κατάρρευση του καθεστώτος τον Ιανουάριο του 1991. Εγκλήματα πολέμου, ακρότητες και αντεκδικήσεις ανάμεσα στα μέλη των φυλών, μαζικές λεηλασίες και κλοπές, κατοχές περιοχών, άνοδος πολεμάρχων, παρατεταμένη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κατάρρευση του δικαίου, διασπορά των όπλων στην κοινωνία, διαγουμεισμός της κρατικής παρουσίας, μαζικές εκτοπίσεις πληθυσμών, σχεδόν ολική καταστροφή της πρωτεύουσας Μογκαντίσου και απόσχιση περιοχών στο Βορρά (Somaliland και Puntland). Ο θλιβερός απολογισμός του εμφύλιου πολέμου και της κατάρρευσης του καθεστώτος ήταν 250.000 νεκροί από τις συγκρούσεις και το λιμό που ξέσπασε και ο εκτοπισμός περισσότερων του ενός εκατομμυρίου Σομαλών σε άλλες χώρες.

Το Νοέμβριο του 1992 οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν την πρόθεση τους να αναλάβουν την διοίκηση μίας πολυεθνικής ειρηνευτικής δύναμης για τη σταθεροποίηση της Σομαλίας, ενώ το Μάιο του 1993 ανέλαβε δράση στη Σομαλία η UNOSOM με στόχο την διασφάλιση της ροής της εξωτερικής βοήθειας και την ειρήνευση της περιοχής. Αντίθετα, σύντομα έγινε μέρος της κρίσης και μπλέχτηκε σε ένοπλη σύγκρουση με τον ισχυρότερο πολεμάρχο της Σομαλίας, τον Mohammed Farah Aideed. Από την οποία δεν κατάφερε να απεμπλακεί μέχρι και το 1995, όταν αποχώρησε αφήνοντας τη Σομαλία σε εμπόλεμη κατάσταση και χωρίς κυβέρνηση²⁵.

Ο χαρακτήρας, αλλά και η ένταση της ένοπλης σύγκρουσης στη Σομαλία από το 1991 έως σήμερα περνάει από διάφορες κυκλικές φάσεις, από τις μεγάλης κλίμακας πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ ανταγωνιστικών φυλών, έως τις μικρότερης έντασης συγκρούσεις στο εσωτερικό των φυλών. Οι κύκλοι αυτοί έχουν άμεση σχέση και με τις εξελίξεις στην έννοια της ασφάλειας και με τη μορφή των συγκρούσεων παγκοσμίως. Από το Φθινόπωρο του 2008 εγκαινιάστηκε ένας από τους χειρότερους κύκλους έντασης από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Σήμερα, η κατάσταση στη Σομαλία έχει φύγει από την λογική της εσωτερικής σύγκρουσης και της εθνικής ανασφάλειας. Βρίσκεται στο επίκεντρο της περιφερειακής ασφάλειας με την εξαγωγή των συγκρούσεων στο ευρύτερο Κέρας, στο επίκεντρο της παγκόσμιας ασφάλειας, με τη Σομαλία να αποτελεί βάση τρομοκρατικών οργανώσεων και οργανωμένων εγκληματικών συνδικάτων, με κυρίαρχο ζήτημα την πειρατεία²⁶, και τέλος στο επίκεντρο της ανθρωπίνης ασφάλειας, καθώς έχει μετεξελιχθεί σε ανθρωπιστική κρίση, με αιχμή του δόρατος της ανασφάλειας την επισιτιστική κρίση που κορυφώθηκε με τον πλέον δραματικό τρόπο πρόσφατα.

Σχήμα: Η διάχυση της ανασφάλειας σε επίπεδα

²⁵ I. Ahmed- R. Herbold Green, 1999, “The Heritage of War and State Collapse in Somalia and Somaliland: local level effects, external interventions and reconstruction”, *Third World Quarterly*, Vol. 20, No. 1.

²⁶ S. Percy- A. Shortland, 2009, *The Pirates of Somalia. Coastguards of Anarchy*, Brunel University West London, Working Paper No. 9- 42.

Στο διάστημα των 20 ετών που η Σομαλία παραμένει μία μαύρη τρύπα αναρχίας και ανασφάλειας η σύγκρουση έχει αποκτήσει ορισμένα θεμελιακά χαρακτηριστικά, τα οποία κατηγοριοποιεί με εύστοχο τρόπο ο Solomon Dersso²⁷:

1. **Η Κατάρρευση του Κράτους.** Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό είναι η κατάρρευση του κράτους μετά την πτώση του καθεστώτος το 1991. Από το πολιτικό κενό έχουν προκύψει κενά νόμου και ασφάλειας, τα οποία με τη σειρά τους έχουν διαρρήξει κάθε έννοια κοινωνικής συνοχής και αρμονίας.

2. **Οριζόντια Στρατικοποίηση.** Η αδυναμία του κράτους να εγγυηθεί την ασφάλεια των πολιτών και η οργάνωση τους σε επίπεδο φυλών και υπό-φυλών έχει ως αποτέλεσμα την στρατικοποίηση, με θανατηφόρα όπλα, μεγάλου κομματιού της κοινωνίας που προσπαθεί να επιβάλλει τους δικούς του κανόνες με την χρήση ένοπλης βίας.

3. **Συγκρουσιακός Ανταγωνισμός των Φυλών.** Φυλές ή διάφορες άλλες ομάδες οργάνωσης συγκρούονται με βίαιο τρόπο για τον έλεγχο της εξουσίας και την πρόσβαση στις υπάρχουσες πλουτοπαραγωγικές πηγές.

4. **Ανυπαρξία πολιτικών στόχων.** Η κατάρρευση του κράτους, και μαζί του η απουσία ανταγωνισμού για την πολιτική εξουσία, έχει αφήσει το πεδίο των αντιπαραθέσεων σε ομάδες που θέλουν να διατηρηθεί το ισχύον status quo της αναρχίας προς συμφέρον των οικονομικών τους προτεραιοτήτων και της καλλιέργειας του εξτρεμισμού.

5. **Δημιουργία Οικονομιών Πολέμου.** Η διασπορά της εγκληματικότητας οδήγησε στη δημιουργία μίας οικονομίας η οποία στηρίζεται στον έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πηγών από φυλετικές συμμορίες, στο πλιάτσικο και τις οργανωμένες ληστείες.

6. **Ενίσχυση του Θρησκευτικού Φονταμενταλισμού.** Το πιο πρόσφατο, αλλά πολύ σημαντικό, χαρακτηριστικό της σύγκρουσης είναι η προσπάθεια φανατικών Ισλαμικών ομάδων να πάρουν την εξουσία και να μετατρέψουν τη Σομαλία σε Ισλαμικό Καθεστώς που θα εφαρμόζει τυφλά τη Σαρία.

Η τελευταία φάση της κλιμάκωσης της έντασης, η οποία ξεκίνησε από το 2008, οφείλεται κατά κύριο λόγο σε έναν παράγοντα που, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, άλλαξε το χαρακτήρα της έντασης, στην άνοδο του θρησκευτικού φονταμενταλισμού. Οι δυνάμεις της φανατικής Union of Islamic Courts (UIC) και ειδικότερα το στρατιωτικό της κομμάτι, η γνωστή και ως 'Al Shaabab', προκάλεσαν μερικές από τις πιο βίαιες και αιματηρές συγκρούσεις που έλαβαν χώρα στη Σομαλία από το 1991 και μετά²⁸. Παράλληλα, πρέπει να τονισθούν και οι σχέσεις των φανατικών Ισλαμιστών με τα παγκόσμια δίκτυα τρομοκρατίας, και κυρίως με την Al Qaeda, που έχει αναπτύξει θύλακες στις περιοχές που ελέγχονται από την UIC²⁹.

Μετά τις ένοπλες συγκρούσεις με τις δυνάμεις της Αιθιοπίας, αλλά και της Αφρικανική Ένωσης, που είχαν εισέρθει στα εδάφη της Σομαλίας για να αναγκάσουν σε οπισθοχώρηση τις δυνάμεις των Ισλαμιστών και να στηρίξουν την προσπάθεια ελέγχου της χώρας από τη Μεταβατική Ομόσπονδη Κυβέρνηση (TFG- Transitional Federal Government), οι οποίες όμως αντιμετωπίστηκαν βίαια και με επιτυχία από την 'Al Shaabab', οι Ισλαμιστές ελέγχουν και πάλι το μεγαλύτερο μέρος της χώρας, περιλαμβανομένης και της πρωτεύουσας Μογκαντίσου³⁰. Η

²⁷ Solomon Dersso, 2009, *The Somalia Conflict*, Institute for Security Studies, ISS Paper 198, σελ. 8-11

²⁸ C. Barnes- H. Hassn, 2007, *The Rise and Fall of Mogadishu's Islamic Courts*, Briefing Paper, Africa Programme, Chatam House.

²⁹ J. Morrison, 2002, "Somalia's and Sudan's Race to the Fore in Africa", *The Washington Quarterly*, Vol. 22, No. 2.

³⁰ Η Ομόσπονδη Μεταβατική Κυβέρνηση έχει τη στήριξη του ΟΗΕ, της Ε.Ε., των Η.Π.Α., του Αραβικού Συνδέσμου, της Αφρικανικής Ένωσης κτλ, αλλά δεν μπορεί, λόγω των αδύναμων στρατιωτικών δυνάμεων που έχει στη διάθεση της να αντιμετωπίσει τους ισχυρούς στρατιωτικά φανατικούς Ισλαμιστές της Al Shaabab. Η αισιοδοξία που προκλήθηκε στη διεθνή κοινότητα από την εκλογή του Sheikh Sharif ως

εξέλιξη αυτή, κυρίως μέσα από τους φόρους σε αγαθά που επιβάλλουν οι Ισλαμιστές στους αγρότες αλλά και στους νομάδες, αλλά και με την παρεμπόδιση της ανθρωπιστικής βοήθειας, οδήγησε στην δριμεία επιδείνωση της ανθρωπιστικής κρίσης που είχε ήδη ξεκινήσει από το 2007, με τον ΟΗΕ να χαρακτηρίζει την κατάσταση στη Σομαλία ως την χειρότερη ανθρωπιστική κρίση παγκοσμίως ήδη από το 2009, με 10.000 ανθρώπους να έχουν χάσει τη ζωή τους από το 2007 έως το 2009 και με 3,2 εκατομμύρια Σομαλούς να βρίσκονται σε ανάγκη άμεσης επισιτιστικής βοήθειας, ενώ εκατοντάδες χιλιάδες Σομαλοί περνούσαν τα σύνορα και ζητούσαν καταφύγιο στην Κένυα και στο Τζιμπουτί³¹.

Διατροφική Ασφάλεια

Το ενδιαφέρον για την ασφάλεια τροφίμων ή διατροφική ασφάλεια καλλιεργήθηκε σε άμεση συνάφεια με τις αλλαγές σε βάθος χρόνου σχετικά με τα επισιτιστικά προβλήματα παγκοσμίως. Η αρχική προσέγγιση του ΟΗΕ το 1975 για την επάρκεια παραγωγής σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο αντικατόπτριζε με τον πλέον χαρακτηριστικό τρόπο τη σκέψη της περιόδου, μία συμβατική προσέγγιση που επικέντρωνε στην αντίληψη των τροφίμων ως πρωταρχική ανάγκη. Η ασφάλεια τροφίμων, όμως, έχει σχέση και με την περιορισμένη διαθεσιμότητα των τροφίμων, αλλά και με την πρόσβαση σε αυτά. Η πλέον καθοριστική στιγμή για την ανάπτυξη της έννοιας της ασφάλειας τροφίμων πιστώνεται στον Amartya Sen, ο οποίος στις αρχές της δεκαετίας του '80 εστίασε στις έννοιες της πρόσβασης και του δικαιώματος στην τροφή.

Η ανασφάλεια τροφίμων δεν αντιμετωπίζεται πλέον απλά ως μη αυτάρκεια και επάρκεια παραγωγής σε εθνικό επίπεδο, αλλά ως αποτυχία πρόσβασης σε επαρκές φαγητό σε επίπεδο νοικοκυριών. Σήμερα, οι περισσότεροι ορισμοί της ασφάλειας τροφίμων ξεκινούν με το δικαίωμα του ιδιώτη, αναγνωρίζοντας τις περίπλοκες διασυνδέσεις μεταξύ ιδιώτη, νοικοκυριού, κοινωνίας, έθνους και διεθνούς κοινότητας.

Χαρακτηριστικοί Ορισμοί για τη Διατροφική Ασφάλεια

«ένα καλάθι με τρόφιμα, διατροφικά επαρκές, πολιτισμικά αποδεκτό, παραγόμενο με σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και με διαχρονικότητα» (Oshaug, 1985).

«Πρόσβαση για όλους τους ανθρώπους κάθε στιγμή σε επαρκή τροφή για μία ενεργή και υγιή ζωή» (World Bank, 1986).

«Μία χώρα και οι άνθρωποι της είναι τροφικά ασφαλείς όταν το τροφικό τους σύστημα λειτουργεί αποτελεσματικά στην κατεύθυνση εξάλειψης του φόβου ότι δεν θα υπάρξει επαρκής τροφή» (Maxwell, 1988).

«Ασφάλεια τροφίμων υπάρχει όταν όλοι οι άνθρωποι, σε κάθε εποχή, έχουν φυσική και οικονομική πρόσβαση σε επαρκές, ασφαλές και θρεπτικό φαγητό για να καλύψουν τις διατροφικές τους ανάγκες για μία ενεργητική και υγιή ζωή» (FAO, 1996).

Το 1996 στην Παγκόσμια Διάσκεψη για την Ασφάλεια Τροφίμων, ο ορισμός που δόθηκε ήταν ο εξής: «Τρόφιμα που είναι διαθέσιμα συνεχώς, στα οποία όλοι οι άνθρωποι έχουν τρόπο πρόσβασης, τα οποία θρεπτικά πληρούν τις ποιοτικές και ποσοτικές σταθερές, και είναι αποδεκτά στο πλαίσιο της κρατούσας κουλτούρας». Σύμφωνα με τον Οργανισμό Τροφίμων και

Προέδρου της TFG τον Ιανουάριο του 2009, γρήγορα διαψεύστηκαν καθώς δεν ήταν σε θέση, παρόλη τη στήριξη από τον ΟΗΕ και την Αφρικανική Ένωση να επιβάλλει την εξουσία στους φανατικούς Ισλαμιστές που ελέγχουν το μεγαλύτερο μέρος τη χώρας.

³¹ K. Menkhaus, 2007, "The Crisis in Somalia. A Tragedy in Five Acts", *African Affairs*, Vol. 106/204.

Γεωργίας του ΟΗΕ (FAO) η ασφάλεια τροφίμων: «υπάρχει όταν όλοι οι άνθρωποι, σε όλες τις εποχές έχουν πρόσβαση σε επαρκές, ασφαλές και θρεπτικό φαγητό για να ικανοποιήσουν τις διατροφικές τους ανάγκες για μία ενεργή και υγιή ζωή»³²

Η ασφάλεια τροφίμων θεωρείται σήμερα παγκόσμια προτεραιότητα. Ένας από τους στόχους της Χιλιετίας του ΟΗΕ, στους οποίους συμφώνησαν 191 έθνη, ήταν η εξάλειψη της φτώχειας και της πείνας κατά 50% έως το 2015. Σήμερα, σύμφωνα με τα στοιχεία του FAO, 925 εκατομμύρια άνθρωποι, περίπου το 16% του συνολικού πληθυσμού των αναπτυσσόμενων χωρών, δεν έχουν επαρκή πρόσβαση σε τρόφιμα. Από τα 925 εκατομμύρια μόνο τα 19 προέρχονται από τις ανεπτυγμένες χώρες, ενώ από τις αναπτυσσόμενες περιοχές η συντριπτική πλειονότητα εντοπίζεται στην Ασία με 578 εκατομμύρια και στην Αφρική με 276. Η ασφάλεια τροφίμων είναι μία πρόκληση η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την αντιμετώπιση μίας σειράς παραγόντων. Είναι χαρακτηριστικό πως όλες οι εκθέσεις των οργανισμών που ασχολούνται με την ασφάλεια τροφίμων³³ σημειώνουν πως η τροφική ανασφάλεια είναι συνέπεια μίας σειράς συνδεδεμένων παραγόντων: ασθένειες, χαμηλή υγιεινή, περιορισμένη πρόσβαση σε καθαρό νερό, και περιορισμένη αγοραστική δύναμη³⁴.

- **Διατροφική Ασφάλεια:** υπάρχει όταν όλοι οι άνθρωποι, σε κάθε εποχή, έχουν φυσική και οικονομική πρόσβαση σε επαρκές, ασφαλές και θρεπτικό φαγητό, για να καλύψουν τις διατροφικές τους ανάγκες για μία ενεργητική και υγιή ζωή. **Οικογενειακή Διατροφική Ασφάλεια** είναι η μεταφορά αυτής της συνθήκης σε επίπεδο οικογένειας με τον ιδιώτη- μέλος της οικογένειας να είναι στο επίκεντρο.

- **Διατροφική Ανασφάλεια:** υφίσταται όταν οι άνθρωποι δεν έχουν φυσική και οικονομική πρόσβαση σε επαρκές, ασφαλές και θρεπτικό φαγητό, για να καλύψουν τις διατροφικές τους ανάγκες για μία ενεργητική και υγιή ζωή.

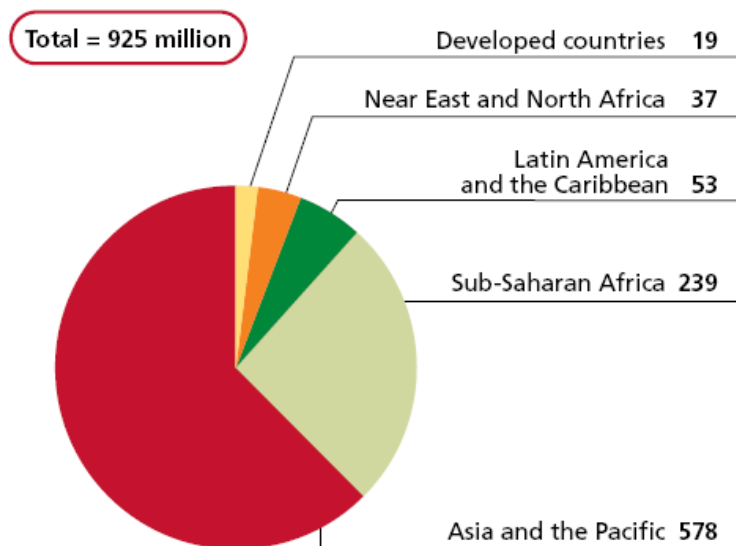
- **Υποσιτισμός:** υπάρχει όταν η ημερησία λήψη θερμίδων βρίσκεται κάτω από τα ελάχιστα προαπαιτούμενα διατροφικής ενέργειας, τα οποία διαφέρουν από χώρα σε χώρα και από χρονική περίοδο σε χρονική περίοδο και έχουν άμεση σχέση με το φύλο και την ηλικιακή δομή του πληθυσμού.

Η διαθεσιμότητα, η πρόσβαση και η επάρκεια είναι τα βασικά στοιχεία της διατροφικής ασφάλειας, ζητήματα που συνδυάζουν ένα περίπλοκο μωσαϊκό οικονομικών, κοινωνικών, πολιτικών, πολιτισμικών και περιβαλλοντικών παραγόντων, σε εσωτερικό και εξωτερικό επίπεδο, και δυσκολεύουν την προσπάθεια πολλών χωρών του αναπτυσσόμενου κόσμου, κυρίως της Αφρικής, να επιτύχουν την διατροφική ασφάλεια. Οι περισσότερες αναλύσεις και εκθέσεις οργανισμών καταλήγουν στο συμπέρασμα πως οι επισιτιστικές ανάγκες στην Αφρική σήμερα είναι το αποτέλεσμα μίας σειράς προβλημάτων που εκτείνονται από τις ξηρασίες και τα ακραία καιρικά φαινόμενα ως τις κοινωνικές συγκρούσεις, την πολιτικό-οικονομική κρίση και τις επιδημίες.

³² FAO, 2005. The Special Program for Food Security, Food and Agriculture Organization of the United Nations.

³³ FAO- International Food Policy Research Institute- UN Millennium Development Project

³⁴ Food and Agriculture Organisation, 2004, *State of food insecurity in the world*. Rome, Braun, J., Swaminathan, M., Rosegrant, M., 2004. Agriculture, Food Security, Nutrition and the Millennium Development Goals, Essay in 2003-2004 IFPRI Annual Report. International Food Policy Research Institute, UN Millennium Project, 2005. Fast Facts: The Face of Poverty. 2005 Millennium Project

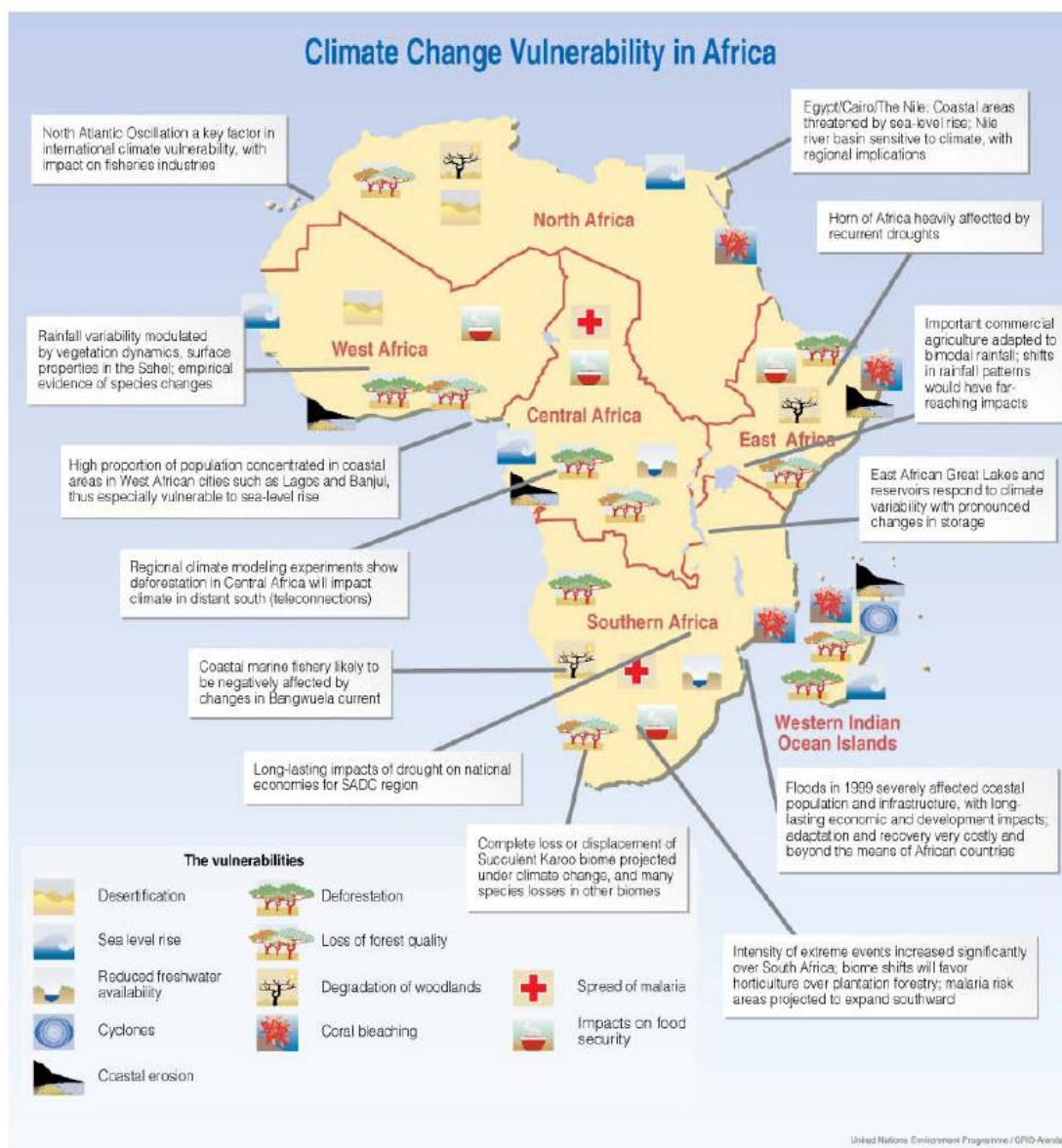
Σχήμα 3: Γεωγραφική Κατανομή του Υποσιτισμού 2010³⁵

Κλιματική Αλλαγή και Διατροφική Ανασφάλεια

Η αρδευόμενη γεωργία είναι ο βασικός πυλώνας των Αφρικανικών οικονομιών, ιδιαίτερα των υπο-σαχάριων, γεγονός που σημαίνει πως η οικονομία, αλλά και η παραγωγή τροφίμων είναι άμεσα εξαρτώμενη από την συχνότητα και την ποσότητα των βροχοπτώσεων. Σύμφωνα με την Έκθεση της WBGU, η κλιματική αλλαγή θα προκαλέσει με γεωμετρική πρόοδο, σε χρονικό ορίζοντα ως το 2080, αύξηση στην ερημοποίηση και ριζική μείωση των αποθεμάτων νερού³⁶. Το άμεσο αποτέλεσμα αυτών των επιπτώσεων θα είναι η αύξηση των άγονων και ημι-άγονων περιοχών κατά 5-8 %, κάτι που ισοδυναμεί με την απώλεια περίπου 50 έως 90 εκατομμυρίων εκταρίων καλλιεργήσιμης γης.

³⁵ Food and Agriculture Organisation, 2010, *State of food insecurity in the world*. Rome

³⁶ WBGU, 2007, *Climate change as a security risk*, German Advisor Council on Global Change (WBGU), Earthscan, London

Χάρτης 1: Η Τρωτότητα της Αφρικής στην Κλιματική Αλλαγή

Αν και, όπως υποστηρίζει και το IPCC, η άμεση συνεισφορά της κλιματικής αλλαγής στην διατροφική ανασφάλεια στην Αφρική δεν μπορεί να γίνει πλήρως κατανοητή ακόμη, λόγω κυρίως της πολυπλοκότητας του φαινομένου, δεν μπορεί κανείς να μην σταθεί στην όξυνση που αυτή προκαλεί ως πολλαπλασιαστής κινδύνου σε ακραία φυσικά φαινόμενα, όπως είναι η ξηρασία και οι πλημμύρες³⁷. Σύμφωνα με αυτές τις εκτιμήσεις και προβλέψεις, υπολογίζεται ότι ως το 2080 από 30 έως 170 εκατομμύρια άνθρωποι θα υποφέρουν από υποσιτισμό, με τα ¾ αυτών να προέρχονται από την υπό- Σαχάρια περιοχή.

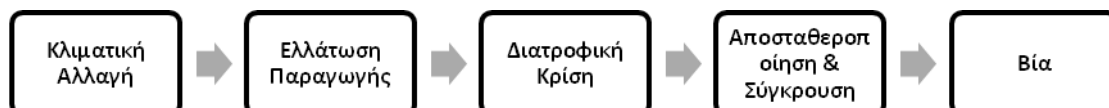
Στις χώρες όπου η αγροτική παραγωγή βρίσκεται στις παράκτιες περιοχές, όπως είναι η Κένυα, το Μπενίν, η Γουινέα και η Νιγηρία³⁸, η προσδοκώμενη άνοδος της στάθμης της

³⁷ IPCC, 2007, Fourth Assessment Report, *Climate Change Impacts, Adaptation, Vulnerability, Summary for Policymakers*

³⁸ Στις χώρες αυτές καλλιεργούνται κυρίως μάνγκο, φιστίκια κάσιους, καρύδες και ρύζι.

θαλάσσης θα επιδράσει αρνητικά στις προμήθειες τροφίμων³⁹. Η Αίγυπτος, για παράδειγμα, θεωρείται από τις χώρες όπου η αγροτική παραγωγή, και επομένως τα διαθέσιμα τροφίμων τους, θα επηρεαστούν καταλυτικά από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, κυρίως λόγω της ανόδου της θερμοκρασίας και της στάθμης της θαλάσσης⁴⁰.

Το German Advisory Council on Global Change υποστηρίζει ότι οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην παραγωγή τροφίμων στην Αφρική θα οδηγήσει στην δημιουργία περιφερειακών διατροφικών κρίσεων και θα επηρεάσει ακόμη περισσότερο την χαμηλή οικονομική αποδοτικότητα των αδύναμων και ασταθών κρατών της περιοχής. Αρκετοί μελετητές συνδέουν τις συγκρούσεις στις υπό-Σαχάριες χώρες με τη μείωση στην παραγωγή τροφίμων⁴¹.

Σχήμα 4: Οι Επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής στην Διατροφική Ασφάλεια

Εάν η κλιματική αλλαγή επιδράσει με τον τρόπο που προβλέπουν οι επιστήμονες σε μεσοπρόθεσμο αλλά και μακροπρόθεσμο ορίζοντα στην παραγωγή τροφίμων, οι τιμές των προϊόντων θα αυξηθούν σημαντικά, με αποτέλεσμα να δυσχεράνει δραματικά η δυνατότητα πρόσβασης νοικοκυριών, αλλά και ολόκληρων χωρών σε επαρκείς ποσότητες τροφίμων.

Οι διατροφικές κρίσεις θα εμφανιστούν με μεγαλύτερη συχνότητα και σφοδρότητα κυρίως στις κοινωνίες όπου παρατηρούνται οι μεγαλύτερες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, ενώ η πεινασμένη πλειοψηφία θα καταφύγει σε βίαιες αντιδράσεις ενάντια στις ηγετικές εκείνες προνομιακές ομάδες που θα έχουν επαρκή και διαρκή πρόσβαση σε τρόφιμα. Πρόκειται, ουσιαστικά για τους χαμένους της κλιματικής αλλαγής, όπου οι πλέον οικολογικά περιθωριοποιημένοι του Homer-Dixon θα είναι και αυτοί που θα έχουν την ανάγκη να επαναστατήσουν.

Βέβαια, το αν η διατροφική ανασφάλεια, η οποία οξύνεται από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, θα οδηγήσει σε βίαιες συγκρούσεις στην Αφρική, θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό και από μια σειρά άλλων παραγόντων, πρώτιστα κοινωνικών, οικονομικών και δημογραφικών. Το σίγουρο είναι πως όσο φτωχότερη είναι μία χώρα τόσο πιο δύσκολο θα της είναι να εξασφαλίσει την απαιτούμενη πρόσβαση και επάρκεια τροφίμων για τους πολίτες της⁴².

Η Επισιτιστική Κρίση στο Κέρασ της Αφρικής

Περίπου το 40% του συνολικού πληθυσμού του Κέρατος της Αφρικής υποσιτίζονται και εκατομμύρια από αυτούς βρίσκονται αντιμέτωποι με την τροφική ανασφάλεια. Περισσότερο ανασφαλείς είναι οι αγρότες- παραγωγοί, οι κτηνοτρόφοι και οι ημι-κτηνοτρόφοι, τα νοικοκυριά

³⁹ ECOSOC, 2008, *Climate change: African perspectives for a post-2012 agreement*. First joint annual meeting of the African Union conference of ministers of economy and finance, and Economic Commission for Africa conference of African ministers of finance planning and economic development. Addis Ababa, Ethiopia, 26-29 March. UN Economic and Social Council. UN E/ECA/COE/27/8.

⁴⁰ Σύμφωνα με μία Έκθεση που έγινε το 2002 για λογαριασμό της Κυβέρνησης της Γερμανίας υπολογίζεται ότι μία άνοδος της στάθμης της θαλάσσης κατά 37 cm έως το 2060 θα οδηγήσει την αυτάρκεια τροφίμων της Αιγύπτου από το 60% της δεκαετίας του 1990 στο δραματικό 10%. (Brauch, 2002).

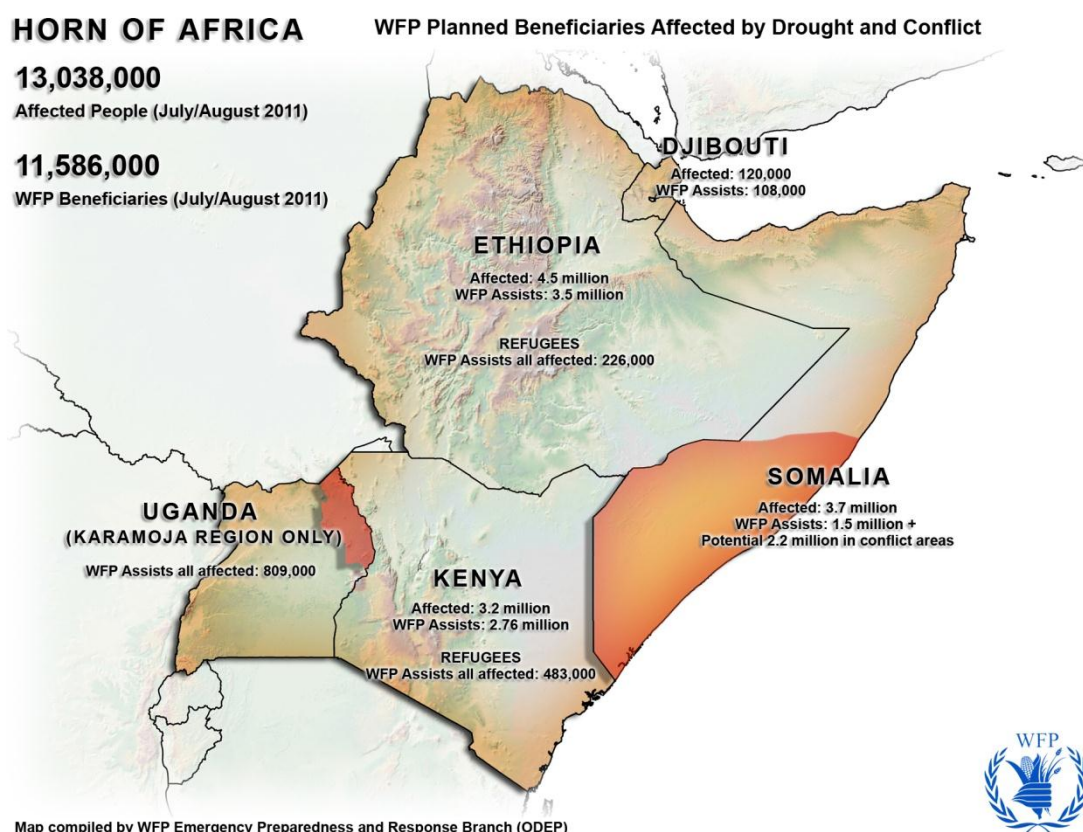
⁴¹ A. Nyong, 2007, "Climate-related conflicts in West Africa", *Environmental Change and Security Program Report*, Issue 12 2006-2007, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Washington: 36-43.

⁴² O. Brown- A. Crawford, 2009, *Climate Change and Security in Africa*, Institute for Security Studies

των οποίων στηρίζονται στην αγροτική και στην κτηνοτροφική παραγωγή⁴³. Η Taskforce on the UN Response to Long-Term Food Security, Agricultural Development and Other Related Aspects in the HoA, η οποία ιδρύθηκε το 2001 από τον Kofi Anan, αναγνώρισε τους περιβαλλοντικούς κινδύνους, τις βίαιες συγκρούσεις και τον υπερπληθισμό ως τις κύριες αιτίες της διατροφικής ανασφάλειας⁴⁴.

Παράλληλα, υπάρχει και μία σειρά άλλων, εξίσου σημαντικών παραγόντων, όπως οι εξαναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών, η φτώχεια, οι διασυννοριακές επιδημίες, οι φυλετικές ανισότητες, οι ανύπαρκτες υποδομές, η αποτυχία της ανθρωπιστικής βοήθειας κτλ., οι οποίοι επιδεινώνουν ακόμη περισσότερο την κατάσταση στο Κέρας.

Σύμφωνα με τον ειδικό χάρτη κατηγοριοποίησης της διατροφικής ασφάλειας του 2010, η διατροφική κατάσταση στο Κέρας προκαλεί ευρύτερη ανησυχία, με αρκετές περιοχές, όπως το Νότιο Σουδάν, την Κένυα και την Ουγκάντα, να βρίσκονται σε κατάσταση διατροφικής κρίσης, ενώ η κατάσταση στο Νταρφούρ και στη Σομαλία βρίσκεται σε επίπεδα συναγερμού και χαρακτηρίζεται ως Ανθρωπιστική Επείγουσα Ανάγκη (Humanitarian Emergency).

Χάρτης 2: Επιπτώσεις Ξηρασίας και Συγκρούσεων στο Κέρας της Αφρικής

⁴³ Οι κτηνοτροφικές κοινότητες, συνηθισμένη μονάδα οργάνωσης στην περιοχή, υπολογίζεται ότι αριθμούν περί τα 15 με 20 εκατομμύρια μέλη και ζουν σε άγονες και ημι-άγονες περιοχές, οι οποίες υποφέρουν από συχνές και δριμύεις ξηρασίες. Αυτές δεν βλέπουν μόνο την παραγωγή τους σε τρόφιμα να μειώνεται, αλλά και τον κίνδυνο να χάσουν την ιδιοκτησία τους.

⁴⁴ FAO, 2010, *Food Insecurity in the Horn of Africa*, Sub-Regional Emergency & Rehabilitation Office for Eastern and Central Africa (REOA), Nairobi, Kenya.

Μακροχρόνιες Αιτίες

Φυσικές Καταστροφές

Οι πλημμύρες και οι ξηρασίες είναι οι δύο κύριες φυσικές καταστροφές που αντιμετωπίζει το Κέρας της Αφρικής. Στις πιο δριμείες εκφάνσεις τους οι καταστροφές αυτές επιδρούν άμεσα στην εθνική παραγωγή τροφίμων, ενώ έχουν και σταθερές επιπτώσεις στους πλέον φτωχούς των χωρών, ειδικότερα στους αγρότες και τους κτηνοτρόφους, καθώς στις περιοχές δεν υπάρχει η απαιτούμενη τεχνογνωσία για την ανάπτυξη πολιτικών πρόβλεψης, προσαρμογής και αντιμετώπισης των φυσικών καταστροφών.

Υπερπληθυσμός

Ο πληθυσμός στο Κέρας έχει υπερδιπλασιαστεί από τα επίπεδα του 1974 και συνεχίζει να αυξάνεται με γοργούς ρυθμούς, με αποτέλεσμα να ασκείται επιπλέον πίεση στους περιορισμένους φυσικούς πόρους, ενισχύοντας τις μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών και τις συγκρούσεις σε εσωτερικό αλλά και διασυνοριακό επίπεδο.

Συγκρούσεις

Η περιοχή έχει ένα μακρύ ιστορικό σε ένοπλες βίαιες συγκρούσεις, ενδοκρατικές αλλά και διακρατικές. Από τις συγκρούσεις καταστρέφεται η αγροτική παραγωγή, οξύνεται η φτώχεια, εξωθούνται σε μετακίνηση οι πληθυσμοί και απειλούνται από την έλλειψη πρόσβασης σε τροφή.

Εξαναγκαστικές Μετακινήσεις

Λόγω της αστάθειας που προκαλείται από τις συγκρούσεις για τον έλεγχο των φυσικών πόρων, από τις επιθέσεις ανταρτών, οργανωμένων συμμοριών κτλ., μαζικές ομάδες πληθυσμών εξαναγκάζονται σε εσωτερική αλλά και εξωτερική μετακίνηση. Τα κύματα αυτά των προσφύγων που φιλοξενούνται σε γειτονικές χώρες εντείνουν την διατροφική ανασφάλεια στο ευρύτερο Κέρας.

Φτώχεια

Περισσότεροι από τους μισούς κατοίκους της περιοχής επιβιώνουν με λιγότερο από ένα δολάριο ημερησίως. Χωρίς να έχουν τη δυνατότητα αποταμίευσης ή αύξησης του εισοδήματός τους, οι φτωχότεροι ειδικότερα, είναι εκτεθειμένοι στα εξωγενή σοκ, όπως είναι οι φυσικές καταστροφές.

Ασθένειες και Μικρόβια (φυτικά- ζωικά)

Οι ασθένειες και τα μικρόβια που προέρχονται από φυτά και ζώα είναι συνηθισμένες στις χώρες του Κέρατος και επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την παραγωγή τροφίμων αλλά και την οικονομική κατάσταση των κτηνοτρόφων και των αγροτών, καθώς δεν υπάρχει η δυνατότητα λήψης αποτελεσματικών μέτρων αντιμετώπισης.

Κακή Υγεία

Στις χώρες του Κέρατος της Αφρικής εμφανίζονται από τα χαμηλότερα ποσοστά υγείας στον κόσμο. Οι τοπικές κοινωνίες, και ειδικότερα οι νομαδικές και οι κτηνοτροφικές, έχουν περιορισμένη και ανεπαρκή πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας. Οι γυναίκες και τα παιδιά είναι οι πιο ευαίσθητοι με υψηλά ποσοστά παιδικής θνησιμότητας να οφείλονται στον υποσιτισμό αλλά και σε αντιμετωπίσιμες ασθένειες, όπως είναι η ιλαρά και η ελονοσία. Σύμφωνα με τα στοιχεία της UNAIDS, περισσότερα από 4 εκατομμύρια άνθρωποι είναι φορείς του ιού HIV στην περιοχή.

Φυλετικές Ανισότητες

Οι άντρες στις χώρες αυτές δουλεύουν και είναι αποκλειστικά επιφορτισμένοι με την εύρεση εισοδήματος. Οι γυναίκες ασχολούνται με την περιποίηση της αγροικίας και του νοικοκυριού, χωρίς όμως να τους αναγνωρίζονται δικαιώματα ιδιοκτησίας, καθώς η γη περνάει μόνο σε αρσενικούς συγγενείς της οικογένειας. Επίσης, δεν λαμβάνουν μόρφωση, με αποτέλεσμα να είναι ακόμη πιο ευάλωτες στην τροφική ανασφάλεια και στη φτώχεια. Πολύ συχνά, οι ανισότητες αυτές μετατρέπονται σε οικογενειακή ή φυλετική βία με θύματα τις γυναίκες αλλά και τα παιδιά.

Ανύπαρκτες Υποδομές

Ακόμη και οι στοιχειώδεις υποδομές, όπως είναι οι δρόμοι, βρίσκονται σε τραγική κατάσταση ή - στις περισσότερες περιπτώσεις- κυρίως το επαρχιακό δίκτυο δεν υπάρχει καθόλου. Το αποτέλεσμα είναι ο πληθυσμός των αγροτικών και των κτηνοτροφικών περιοχών να είναι αποκομμένος από τις κεντρικές αγορές και την εξωτερική βοήθεια. Καίριο πρόβλημα αποτελούν και οι απαρχαιωμένες συνθήκες των δικτύων ύδρευσης που επηρεάζουν την ποιότητα του νερού, κυρίως στη Σομαλία και στην Ερυθραία.

Αδύναμες Οικονομίες

Με την εξαίρεση της Κένυας, η οικονομική ανάπτυξη των υπολοίπων χωρών του Κέρατος χαρακτηρίζεται από καθυστερήσεις και ανισότητες και από την διεύρυνση του χάσματος πλουσίων - φτωχών.

Αποτυχημένες Κυβερνήσεις

Η πολιτική αστάθεια στις περιοχές που βρίσκονται σε φάση σύγκρουσης ή μόλις έχουν βγει από αυτή είναι το κύριο χαρακτηριστικό της περιοχής. Υπέρ- συγκεντρωτισμός, διαφθορά και μη προσήλωση στην παροχή υπηρεσιών προς τους πολίτες, είναι οι κύριες πρακτικές των καθεστώτων, οι οποίες οδηγούν στην όξυνση της φτώχειας και της διατροφικής ανασφάλειας, ενώ παράλληλα αποτελούν εμπόδιο στις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας να παρέχει ανθρωπιστική βοήθεια.

Αποτυχία της Βοήθειας

Η πολιτική που ακολουθείται στις περιπτώσεις των επισιτιστικών κρίσεων περιορίζεται σε απαντήσεις βραχείας διάρκειας-ανακούφισης, παρά σε επιλογές μακράς κλίμακας που θα αντιμετωπίσουν το πρόβλημα στις αιτίες του. Το αποτέλεσμα των έκτακτων κύκλων βοήθειας για την αντιμετώπιση της τροφικής ανασφάλειας είναι περιορισμένο και στις περισσότερες

περιπτώσεις αναποτελεσματικό, καθώς αυτοί που διαχειρίζονται την ανθρωπιστική βοήθεια δεν την αξιοποιούν για την ανακούφιση των δοκιμαζόμενων πληθυσμών.

Εξωτερικοί Παράγοντες

Πέρα από τις μακροχρόνιες αιτίες που έχουν αναγνωριστεί ως το περίπλοκο υπόβαθρο της διατροφικής κρίσης στο Κέρας της Αφρικής υπάρχουν και δύο εξωτερικοί-παγκόσμιοι παράγοντες, συστημικές πιέσεις που λειτουργούν ως μεγεθυντές ανασφάλειας και αστάθειας. Ο πρώτος παράγοντας είναι η **δραματική παγκόσμια άνοδος των τιμών των τροφίμων το 2008**, η οποία μάλιστα ακολουθήθηκε από την **δημοσιονομική κρίση και την οικονομική ύφεση παγκοσμίως**. Το αποτέλεσμα αυτής της κρίσης ήταν η επιβάρυνση προβλημάτων κοινωνικοοικονομικών, περιβαλλοντικών και ασφάλειας παγκοσμίως, αλλά κυρίως στις χώρες της Αφρικής. Το Κέρας της Αφρικής είχε πληγεί από σημαντικές ξηρασίες το 2006 και δεν είχε καταφέρει να ανακάμψει το 2008, με αποτέλεσμα τα επίπεδα του υποσιτισμού στο γενικό πληθυσμό να ανέβουν δραματικά. Συγχρόνως ,προς ενίσχυση της ανασφάλειας, ήρθαν και οι ξηρασίες του 2009, με αποτέλεσμα να καταστραφεί το μεγαλύτερο μέρος της αγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής της περιοχής. Παρόλο που οι τιμές των τροφίμων έχουν αρχίσει να παρουσιάζουν μία ελαφρά υποχώρηση, παραμένουν στις υψηλότερες της τελευταίας πενταετίας, και δεν αναμένεται να αλλάξουν δραστικά προς το χαμηλότερο στο άμεσο χρονικό διάστημα.

Ο δεύτερος παράγοντας είναι η **κλιματική αλλαγή**, η οποία επιβεβαιώνει και στο Κέρας της Αφρικής τον χαρακτηρισμό του πολλαπλασιαστή απειλών (Threat Multiplier) που της έχει αποδοθεί. Η απόδοση των κοπαδιών στις ξηρές, στις τροπικές και στις ημι-τροπικές περιοχές τείνει να μειωθεί δραματικά λόγω της παγκόσμιας υπερθέρμανσης. Ακραία φυσικά φαινόμενα, όπως οι ξηρασίες και οι πλημμύρες, οξύνονται σε δριμύτητα και πολλαπλασιάζονται σε συχνότητα επηρεάζοντας την παραγωγή τροφίμων, και με όρους σταθερότητας αλλά και με όρους διαθεσιμότητας, ειδικά όταν συνδυάζονται με τις ασθένειες και τα μικρόβια που πλήττουν τα ζώα και τα φυτά. Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην ποσότητα και στην ποιότητα του νερού αυξάνουν δραματικά τις ασθένειες που οφείλονται στην μη επαρκή και μη ασφαλή πρόσβαση σε καθαρό νερό, οξύνοντας τις απειλές για την υγεία. Η περαιτέρω ερημοποίηση που επηρεάζει δραστικά την αγροτο-κτηνοτροφική παραγωγή, όπως στην περίπτωση των νομάδων του Νταρφούρ, εντείνει τις μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών στο εσωτερικό χωρών αλλά και σε συνορεύουσες χώρες, αυξάνοντας τους κινδύνους ενόπλων συγκρούσεων για τον έλεγχο φυσικών πόρων.

Η Ανθρωπιστική Κρίση στη Σομαλία

Η Κλιμάκωση της Κρίσης Ιανουάριος- Ιούνιος 2010

Η σφοδρή ανθρωπιστική κρίση, η κορύφωση της οποίας εξελίχθηκε από τον Ιούλιο έως τον Σεπτέμβριο του 2011, είχε αρχίσει να παίρνει την τελική της μορφή από τις αρχές του 2010. Σύμφωνα με την Έκθεση της Food Security and Nutrition Analysis Unit for Somalia (FAO/FSNAU), τον Φεβρουάριο του 2010, το 42% του συνολικού πληθυσμού, το οποίο υπολογίζεται σε 3,2 εκατομμύρια, έχρηζε άμεσης ανθρωπιστικής βοήθειας. Το 1/6 των παιδιών στη Σομαλία, υπολογίζονται στα 240.000, ήδη από το 2010 βρίσκεται σε φάση υποσιτισμού και αντιμετωπίζει 9 φορές μεγαλύτερο κίνδυνο θανάτου από υποσιτισμό σε σχέση με ένα παιδί που σιτίζεται φυσιολογικά, με το ποσοστό αυτό να είναι από τα υψηλότερα παγκοσμίως. Παράλληλα, το ποσοστό της εσωτερικής μετανάστευσης που οφειλόταν στην ανθρωπιστική κρίση υπολογίζεται

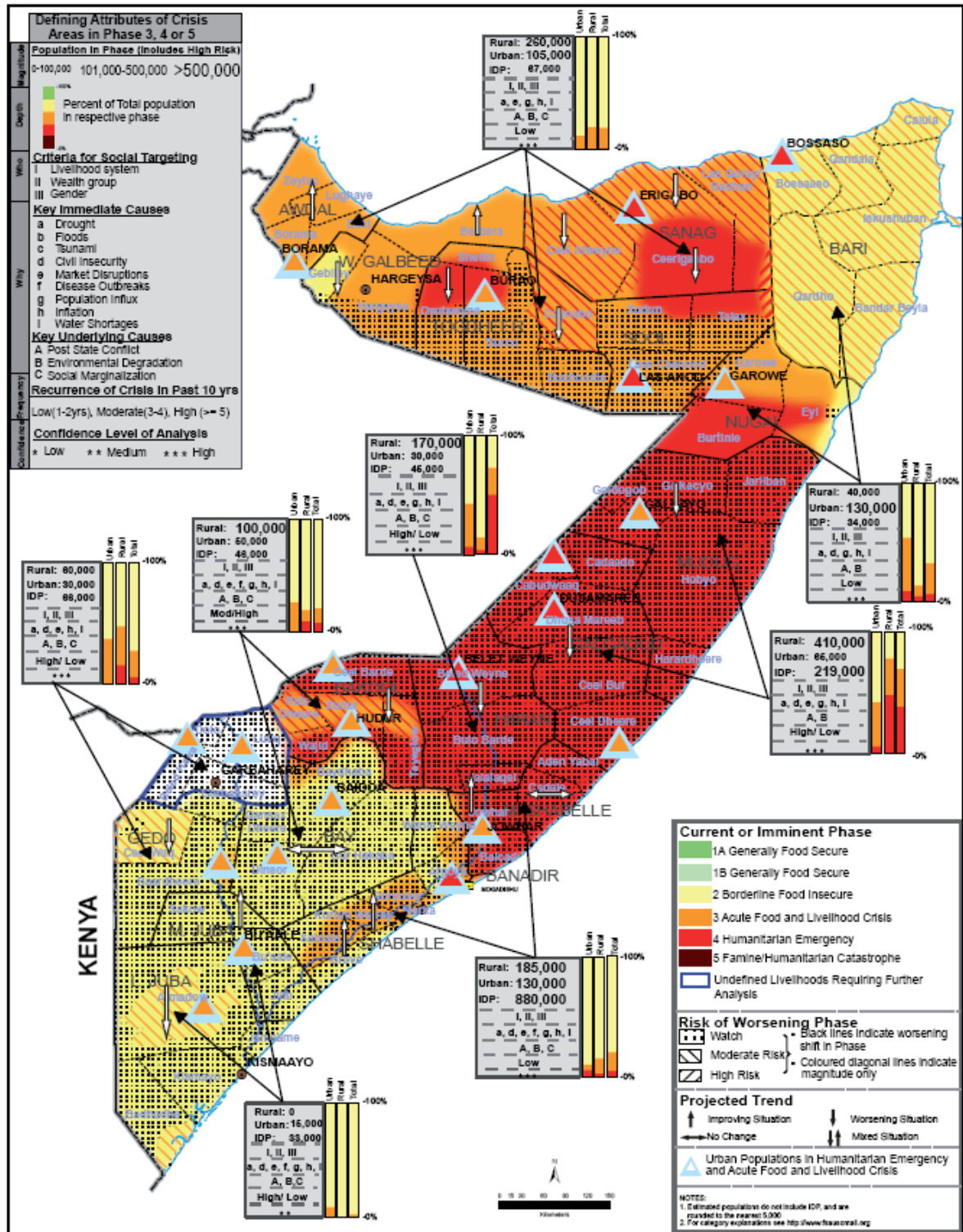
στο 44% του πληθυσμού και χρήζει βοήθειας⁴⁵. Σύμφωνα με την ανάλυση της Food Security and Nutrition Analysis Unit for Somalia, τα 3,2 εκατομμύρια των Σομαλών που χρειάζονται ανθρωπιστική βοήθεια καθορίζονται ως εξής:

- 1,25 εκατομμύρια από τις αγροτικές και ημι-αγροτικές περιοχές που επηρεάστηκαν από τις δριμύτατες ξηρασίες των τελευταίων ετών.
- 550.000 φτωχοί κάτοικοι των αστικών περιοχών οι οποίοι έχουν περιορισμένη έως και καθόλου πρόσβαση σε τρόφιμα λόγω των υψηλότερων τιμών πώλησης τους.
- και 1,39 εκατομμύρια εξαναγκαστικά μετακινούμενοι Σομαλοί.

Το επίκεντρο της ανθρωπιστικής κρίσης βρίσκεται στη Νότια και Κεντρική Σομαλία, περιοχές που αντιμετώπισαν τις μεγαλύτερες ξηρασίες και κοινωνικές αναταραχές, με το ποσοστό του πληθυσμού τους που βρίσκεται σε κρίση να αγγίζει το 70%.

⁴⁵ FSNAU, 2010, Somalia: *Continuing Humanitarian Crisis Affecting 42% of the Population*, Press Release.

Somalia Integrated Food Security Phase Classification, January - June 2010

Χάρτης 3: Η Διατροφική Ανασφάλεια στη Σομαλία το 2010

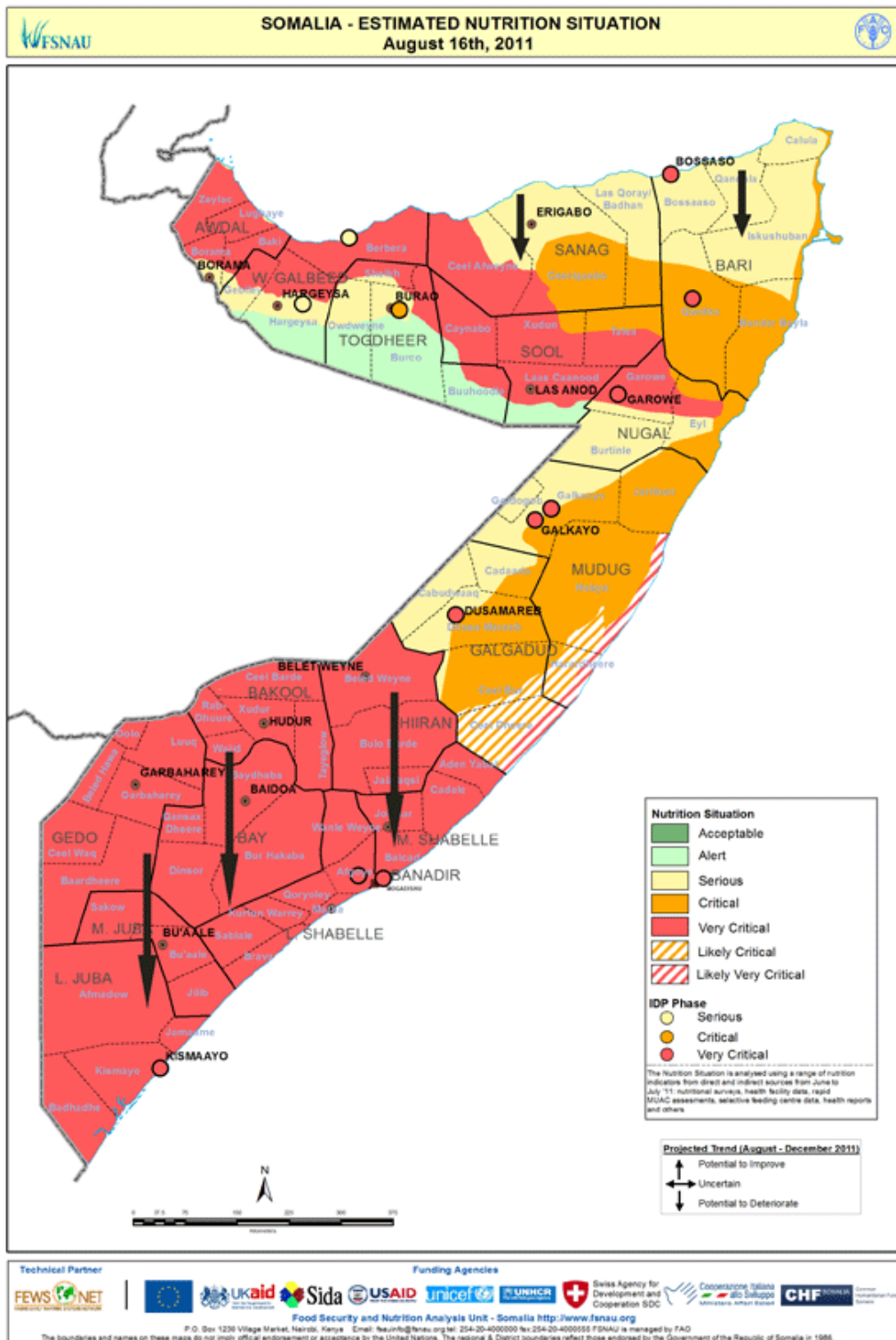
Η Τραγική Κορύφωση

Η κορύφωση της ανθρωπιστικής κρίσης στη Σομαλία ήρθε από τον Ιούλιο έως τον Σεπτέμβριο του 2011. Ο μαζικός υποσιτισμός των περιοχών που προαναφέρθηκαν οξύνθηκε, με αποτέλεσμα ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας (FAO) και ο ΟΗΕ να κατατάξουν την Σομαλία στη Φάση 5 της Ανθρωπιστικής Κρίσης (IPC Phase 5- Famine) και να κηρύξουν σε κατάσταση λιμού τις περιοχές Bakool και Lower Shabelle στις 20 Ιουλίου και τις περιοχές Balcad, Cadale, Afgoye, καθώς και την κοινότητα αναγκαστικά μετακινούμενων ανθρώπων (IDP Community) στην πρωτεύουσα Mogadishu στις 3 Αυγούστου. Σύμφωνα με την έρευνα της Food Security and Nutrition Analysis Unit, η οποία δημοσιεύτηκε στις 5 Σεπτεμβρίου, ο λιμός πέρασε και στην περιοχή Bay, με αποτέλεσμα συνολικά 4 εκατομμύρια άνθρωποι να πλήττονται από την κρίση στη Σομαλία, με 750.000 εξ αυτών να αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο του θανάτου, αν δεν υπάρξουν απτά αποτελέσματα από τη διεθνή βοήθεια μέσα στους επόμενους τέσσερις μήνες. Ήδη, δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι έχουν πεθάνει από τον λιμό, με τα περισσότερα να είναι παιδιά⁴⁶.

Σύμφωνα με την Integrated Phase Classification (IPC) scale, version 1.1, μία περιοχή κηρύσσεται σε κατάσταση λιμού όταν τουλάχιστον το 20% του πληθυσμού αντιμετωπίζει ακραία έλλειψη τροφής, το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού που υποσιτίζεται υπερβαίνει το 30%, και ο ρυθμός θανάτου είναι 2/10.000/ημέρα. Στη Σομαλία οι τιμές των τροφίμων, ειδικά στο Νότο, είναι τριπλάσιες σε σχέση με την έναρξη της κλιμάκωσης της κρίσης το 2010, με αποτέλεσμα να είναι συντριπτικό το ποσοστό των ανθρώπων που αντιμετωπίζει ακραία έλλειψη τροφίμων. Παράλληλα, σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα δεδομένα, το συνολικό ποσοστό υποσιτισμού στη χώρα υπολογίζεται στο 36,4%, ενώ ο ρυθμός θανάτων κυμαίνεται από 1/10.000/ημέρα σε όλες τις περιοχές του Νότου, σε 2/10.000/ημέρα στις περιοχές λιμού, ενώ σε ορισμένες περιοχές φτάνει σε 4-5/10.000/ημέρα και στους καταυλισμούς σε Afgoye και Mogadishu έως και 13/10.000/ημέρα. Αντίστοιχα κρίσιμη είναι και η κατάσταση στα στρατόπεδα υποδοχής προσφύγων, ειδικά σε αυτά της Νότιας Αιθιοπίας, με το 30% των προσφύγων να υποσιτίζεται και τον ρυθμό θανάτου να έχει ξεπεράσει το όριο συναγερμού 2/10.000/ημέρα.

Ο παράγοντας που λειτούργησε ως καταλύτης για την κλιμάκωση της κρίσης στη Σομαλία ήταν η αποτυχία των βροχοπτώσεων του Οκτωβρίου-Δεκεμβρίου 2010 (Deyr rains) και η χαμηλή αποδοτικότητα των αντίστοιχων του Απριλίου-Ιουνίου 2011 (Gu rains), με αποτέλεσμα μία παρατεταμένη περίοδο ξηρασίας η οποία οδήγησε στην χειρότερη ζωική παραγωγή των τελευταίων 17 ετών, με εκτεταμένη θνησιμότητα των ζωντανών και εξευτελιστικές τιμές πώλησης. Παράλληλα, η έλλειψη σε καλαμπόκι και σόργο προκάλεσε την τρομακτική άνοδο της τιμής των σιτηρών και των δημητριακών, με αποτέλεσμα να μειώσει την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών και την δυνατότητα πρόσβασης τους σε επαρκή τρόφιμα.

⁴⁶ FSNAU, 5 September 2011, *Famine spreads into Bay Region; 750,000 people face imminent starvation.*

Χάρτης 4: Σομαλία, εκτίμηση κατάστασης 2011

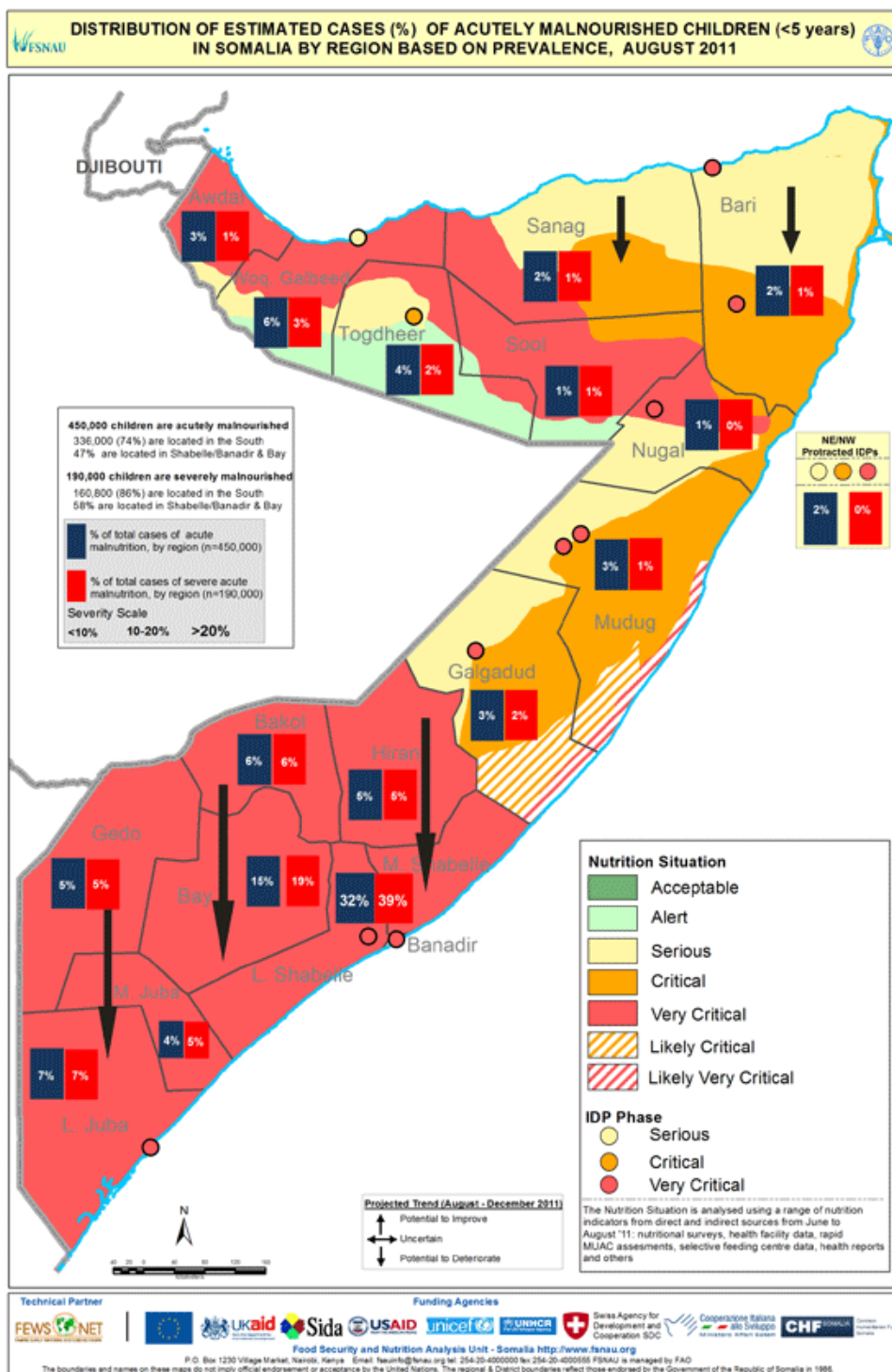
Οι ευρείας κλίμακας μετακινήσεις πληθυσμών, με τους εξαναγκαστικά μετακινούμενους Σομαλούς ως τις αρχές του Σεπτεμβρίου να υπολογίζονται σε 1,4 εκατομμύρια, προκάλεσαν επιπλέον αρνητικές επιπτώσεις στην πρόσβαση σε τρόφιμα αλλά και στην υγεία. Είναι χαρακτηριστικό πως την περίοδο Ιουλίου- Αυγούστου το στρατόπεδο υποδοχής στην Dadaab

δεχόταν 1500 Σομαλούς την ημέρα, αριθμός που μειώθηκε ελαφρώς σε 1.000 με 1.200 άτομα στα τέλη Αυγούστου.

Ο Αύγουστος ήταν και ο μήνας που τα κρούσματα υγείας κορυφώθηκαν, κυρίως στις περιοχές της Νότιας και Κεντρικής Σομαλίας:

- 1.903 κρούσματα ιλαράς, από τα οποία τα 1.530 παρουσιάστηκαν σε παιδιά κάτω των πέντε ετών, και 65 θάνατοι.
- 7.109 κρούσματα διάρροιας, 5.019 σε παιδιά κάτω των πέντε ετών, και 133 θάνατοι.
- Πάνω από 9.500 κρούσματα πνευμονίας, 5.646 σε παιδιά κάτω των πέντε ετών.
- 2.572 κρούσματα Ελονοσίας, 1.083 σε παιδιά κάτω των πέντε ετών, και 9 θάνατοι⁴⁷.

⁴⁷ FSNAU, 2011, *Somalia Dekadal Food Security and Nutrition Monitoring*.

Χάρτης 5: Διασπορά των υποσιτισμένων παιδιών

Τέλος, η ανθρωπιστική κρίση οδήγησε και στο ξέσπασμα μίας σειράς συγκρούσεων για τον έλεγχο πόρων και τροφίμων που κάνουν την όποια προσπάθεια ανατροπής της πορείας της διατροφικής κρίσης ακόμη πιο δύσκολη:

1. Δυσκολίες στο εμπόριο από την πολιορκία της αγοράς Bakara στη Mogadishu.

2. Περιορισμένη πρόσβαση σε βοσκοτόπια και νερό στις περιοχές Galgadud και Mudug, λόγω συγκρούσεων για τον έλεγχο των πόρων.
3. Εμπόδιο στην παραγωγή και στο εμπόριο στο Lasqoray και της αλιείας στο Bari, λόγω συγκρούσεων για τον έλεγχο των πηγών στις νότιες περιοχές.
4. Περιορισμένη απόδοση των ανθρωπιστικών επιχειρήσεων βοήθειας, λόγω του περιορισμένου χώρου και των συνθηκών σύγκρουσης στις περισσότερες περιοχές της χώρας.

Επίλογος

Η Συμφωνία της Καμπάλα (Kampala Accord) με την οποία πραγματοποιήθηκε μία ομογενοποίηση στην πολιτική της Προσωρινής Ομόσπονδης Κυβέρνησης, και η εξώθηση σε αποχώρηση των δυνάμεων της Al-Shabaab, από τις δυνάμεις της TFG με την ουσιαστική υποστήριξη της African Union Mission in Somalia (AMISOM), η οποία τελικά έθεσε υπό τον έλεγχο των Κυβερνητικών δυνάμεων την πρωτεύουσα Mogadishu, χαιρετίστηκαν με θέρμη από τον ΟΗΕ, και θεωρούνται ως δύο σημαντικές κινήσεις που οδήγησαν σε μία σταδιακή αλλαγή του τοπίου στη Σομαλία, και σε βάθος χρόνου στην πολιτική σταθεροποίηση της χώρας μετά από 20 ολόκληρα χρόνια. Τον Αύγουστο του 2012 η Σομαλία απέκτησε νέο Ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο στο οποίο εκπροσωπούνται όλες οι φυλές. Πρόσφατα, τον Σεπτέμβριο του 2012, εκλέχτηκε Πρόεδρος του Κοινοβουλίου ο Hassan Sheik Mohamud, ένας μετριοπαθής πολιτικός ακτιβιστής και ακαδημαϊκός, ο οποίος έχει αναλάβει την ευθύνη της μετάβασης στο νέο κυβερνητικό σχήμα που θα αντικαταστήσει την TFG.

Η σταδιακή υποχώρηση της ανθρωπιστικής κρίσης και ο τερματισμός του λιμού οφείλεται κυρίως στην ανθρωπιστική βοήθεια της Δύσης. Πολλοί Σομαλοί όμως ακόμη πεθαίνουν από την πείνα και περίπου 2.000.000, σύμφωνα με τον ΟΗΕ, χρειάζονται άμεση βοήθεια. Η ανθρωπιστική κρίση και ο λιμός στη Σομαλία δεν προέκυψαν από τις παρατεταμένες ξηρασίες και μόνο, τα αίτια, όπως αναλύθηκαν ήταν πολλά, περιπλεγμένα και βρίσκονται σε βάθος χρόνου. Αυτό σημαίνει πως η χώρα, ακόμη και αν αποκτήσει σταθερή κυβέρνηση, δεν θα καταφέρει μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα να βγει από το καθεστώς της αναρχίας και της κρίσης. Χρειάζεται μία μακροχρόνια προσπάθεια, στην οποία η διεθνής κοινότητα θα πρέπει να είναι ουσιαστικός αρωγός, γιατί η περίπτωση της Σομαλίας αποδεικνύει περίτρανα τα αποτελέσματα της αποκοπής μία χώρας από τη διεθνή κοινότητα. Οι τοπικές οπλισμένες ολιγαρχίες, με κορυφαίο παράδειγμα τους φανατικούς Ισλαμιστές, προτίμησαν να θυσιάσουν εκατοντάδες χιλιάδες Σομαλούς, αποκόπτοντας τους από τη διεθνή κοινότητα και την ανθρωπιστική βοήθεια, για να καταφέρουν να διατηρήσουν την εξουσία τους. Και αν οι επεμβάσεις στη Σομαλία στις αρχές της δεκαετίας του 1990 χρησιμοποιούνται ως αποτυχημένα διδάγματα για αντίστοιχες πρωτοβουλίες, η εγκατάλειψη μίας χώρας, και κυρίως εκατομμυρίων πολιτών κυριολεκτικά στην τύχη τους, πρέπει να θέσει μία σειρά προβληματισμών γύρω από την *Responsibility to Protect* της διεθνούς κοινότητας και κυρίως γύρω από το πότε πρέπει αυτή να παρέμβει, ειδικά για λόγους ανθρωπιστικούς⁴⁸.

Δυστυχώς, για μία ακόμη φορά στο επίκεντρο της ανθρώπινης ανασφάλειας βρίσκονται οι γυναίκες και τα παιδιά. Στον απόηχο της υποχώρησης της Al-Shabab, αλλά και λόγω των ανεξέλεγκτων και άτακτων ένοπλων ομάδων, οι βιασμοί και οι σεξουαλικές κακοποιήσεις γυναικών και νεαρών κοριτσιών έχουν αυξηθεί δραματικά τους τελευταίους μήνες στη Σομαλία. Όσο τα παιδιά στο σχολείο θα περιμένουν με ανυπομονησία τα ενεργειακά μπισκότα της ανθρωπιστικής βοήθειας η κρίση θα παραμένει εκεί, όσοι και κάνουμε πως δεν την βλέπουμε.

⁴⁸Δύο πολύ αξιόλογα βιβλία που έχουν εκδοθεί πρόσφατα γεννούν μία σειρά από ερωτήματα, αλλά και δίνουν απαντήσεις σχετικά με την *Responsibility to Protect* σήμερα. A. Orford, *International Authority and the Responsibility to Protect*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011 και S. Davies- L. Glanville (eds.), *Protecting the Displaced. Deepening the Responsibility to Protect*, Leiden/ Boston, Martinus-Nijhoff Publishers, 2010.

Το ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ) ιδρύθηκε το 1988 και λειτουργεί ως ένα ανεξάρτητο, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα ερευνητικό και επιμορφωτικό ίδρυμα. Μέσω του πολυετούς έργου του έχει αναδειχθεί σε σημαντικό φορέα πληροφόρησης, μελέτης και σχεδιασμού θεμάτων εξωτερικής πολιτικής, και θεωρείται ένα από τα πιο έγκριτα σε διεθνές επίπεδο κέντρα μελετών της Ελλάδας στον τομέα των Ευρωπαϊκών υποθέσεων και των διεθνών σχέσεων.

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν εκφράζει, ούτε εκπροσωπεί συγκεκριμένες πολιτικές απόψεις. Επιχειρεί μόνο να λειτουργήσει ως θήμα ελεύθερου διαλόγου και ως κέντρο παραγωγής και ανταλλαγής ιδεών.

The HELLENIC FOUNDATION FOR EUROPEAN AND FOREIGN POLICY (ELIAMEP) was founded in 1988 and operates as an independent, non-profit, policy-oriented research and training institute. It functions as a forum of debate on international issues, as an information centre, as well as a point of contact for experts and policymakers. Over the years, ELIAMEP has developed into an influential think-tank on foreign policy and international relations issues.

ELIAMEP neither expresses, nor represents, any specific political party view. It is only devoted to the right of free and well-documented discourse.